

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

за темою **Механізми забезпечення митної безпеки: сучасні виклики та перспективи**

Виконала:
студент групи __ПУ-21-1__
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Щербакова Анастасія Дмитрівна
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.держ.упр.
Критенко Олена Олександрівна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Щербакова А. Д. **Механізми забезпечення митної безпеки: сучасні виклики та перспективи**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Метою бакалаврської роботи є аналіз сучасних механізмів забезпечення митної безпеки, виявлення ключових викликів, які постають перед митними органами в умовах глобалізації та цифровізації, а також виокремлення напрямів вдосконалення митної політики та інструментів контролю.

У роботі досліджуються механізми забезпечення митної безпеки України в умовах сучасних викликів. Розкрито сутність поняття митної безпеки, з'ясовано умови та чинники забезпечення митної безпеки, досліджено особливості механізмів забезпечення митної безпеки, розглянуто контрабанду та корупцію, як основні загрози митної безпеки, проаналізовано індикатори митної безпеки України та описано сучасний стан впровадження новачій в митну систему України, описано напрямки удосконалення механізмів забезпечення митної безпеки.

Особливу увагу приділено європейському досвіду забезпечення митної безпеки у світлі інтеграції України в європейський митний простір. Досліджено роль цифрових технологій, автоматизованих систем ризиків та міжвідомчої взаємодії у забезпеченні митної безпеки.

За результатами дослідження запропоновано шляхи вдосконалення механізмів митного регулювання, зокрема через посилення аналітичних інструментів, удосконалення нормативно-правової бази та впровадження інноваційних технологій.

Ключові слова: митна безпека, контрабанда, корупція, митне регулювання, митна політика, митний контроль, цифрові технології.

SUMMARY

Shcherbakova A. D. **Customs security mechanisms: current challenges and prospects**

Bachelor's qualification thesis for obtaining an educational degree in specialty 281 «Public Administration». University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The purpose of the bachelor's thesis is to analyze modern mechanisms for ensuring customs security, identify key challenges facing customs authorities in the context of globalization and digitalization, as well as identify areas for improving customs policy and control tools.

The paper examines the mechanisms for ensuring customs security in Ukraine in the context of modern challenges. The essence of the concept of customs security is revealed, the conditions and factors for ensuring customs security are clarified, the features of customs security mechanisms are investigated, smuggling and corruption are considered as the main threats to customs security, indicators of customs security in Ukraine are analyzed and the current state of implementation of innovations in the customs system of Ukraine is described, and areas for improving customs security mechanisms are described.

Particular attention is paid to the European experience in ensuring customs security in the light of Ukraine's integration into the European customs space. The role of digital technologies, automated risk systems and interagency cooperation in ensuring customs security is investigated.

The results of the study suggest ways to improve customs regulation mechanisms, in particular through strengthening analytical tools, improving the regulatory framework, and introducing innovative technologies.

Keywords: customs security, smuggling, corruption, customs regulation, customs policy, customs control, digital technologies.

Список публікацій здобувача

1. Критенко О. О., Щербакова А. Д. Інформаційні та цифрові технології як фактор загрози митній безпеці // матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум». (м. Дніпро, 21 березня 2025). Дніпро: УМСФ, 2025. С. 172 – 174. (Додаток А)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	8
1.1. Поняття та сутність митної безпеки	8
1.2. Умови та чинники забезпечення митної безпеки	17
1.3. Механізми забезпечення митної безпеки	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ У СФЕРІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	31
2.1. Контрабанда та корупція як основні загрози митній безпеці	31
2.2. Аналіз індикаторів митної безпеки України	39
2.3. Удосконалення системи митної безпеки України на основі європейського досвіду	47
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	71

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АЕО – авторизований економічний оператор

АП – акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів

ВРУ – Верховна Рада України

ДБР – Державне бюро розслідувань

ДБУ – Держаний бюджет України

ДМСУ – Державна митна служба України

ДПС – Державна податкова служба

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність

ЄС – Європейський Союз

КМУ – Кабінет міністрів України

МКУ – Митний кодекс України

ПДВ – податок на додану вартість

СБУ – Служба безпеки України

СОТ – Світова організація торгівлі

ТТП – торгово-промислова палата

УКТЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

NCTS – Нова комп'ютеризована транзитна система

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Митна безпека є одним із ключових аспектів національної безпеки, економічної стабільності та міжнародної торгівлі. Вона передбачає ефективний контроль за переміщенням товарів, транспортних засобів та осіб через державний кордон, а також запобігання контрабанді, фінансовим махінаціям і терористичним загрозам. Починаючи з Революції Гідності 2013–2014 років та подальших кризових подій, в Україні різко зросла потреба у зміцненні національної безпеки, зокрема в частині захисту економічних інтересів держави. У сучасних реаліях митна система вже не обмежується роллю інструмента зовнішньоекономічної діяльності – вона дедалі більше виконує функцію економічного регулятора, впливаючи на формування нових моделей господарських відносин і міжнародних зв'язків.

В умовах глобалізації та інтеграції України в європейський та світовий економічний простір особливого значення набуває вдосконалення механізмів забезпечення митної безпеки. Ця тема є особливо актуальною для України у контексті того, що:

- 1) воєнний стан в Україні вимагає підвищеного контролю за переміщенням стратегічних товарів, військової техніки, гуманітарних вантажів;
- 2) інтеграція з ЄС передбачає адаптацію митного законодавства до європейських норм і стандартів;
- 3) збільшення рівня кібершахрайства та цифрових загроз ставить питання кібербезпеки митних органів.

Дослідженню поняття митної безпеки та механізмів її забезпечення присвячено праці таких вітчизняних науковців, як І. Г. Бережнюк, Л. О. Бицька, Ю. О. Голинський, І. Новосад, П. П. Пашко, О. І. Попівняк, Д. В. Пудрик, М. М. Разумей, Л. Рябовол, А. С. Тертична та інші. Більшість з них визначає поняття «митна безпека» як стан захищеності держави в економічній та митній сферах. Контрабанду та корупцію, як основні загрози митній безпеці

досліджували такі вчені, як Ю. З. Боруцька, Т. М. Головач, З. Б. Живко, О. В., Ільченко, С. В. Коробенко, Є. Пинський та інші. Інформаційні та цифрові технології як фактор загрози митній безпеці присвячено роботи Л. А. Сарани, О. Сидорович та інших. Вплив глобалізації та євроінтеграції на систему митної безпеки досліджували А.В. Берестень, М. В. Григорчук, В. М. Комарницький, Г. Погріщук, В. Ю. Прокопенко, В. В. Щурін та інші.

Внесок науковців є суттєвим, однак наявний науковий доробок не виключає необхідності наукових досліджень в напрямку вдосконалення механізмів забезпечення митної безпеки.

Метою роботи є аналіз сучасних механізмів забезпечення митної безпеки, визначення ключових викликів, що постають перед митними органами в умовах глобалізації та цифровізації, а також виокремлення перспективних напрямів вдосконалення митної політики та інструментів контролю.

Для реалізації мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

- розкрити сутність поняття митна безпека;
- з'ясувати умови та чинники забезпечення митної безпеки;
- дослідити особливості механізмів забезпечення митної безпеки;
- розглянути контрабанду та корупцію, як основні загрози митної безпеки;
- проаналізувати індикатори митної безпеки України;
- описати напрямки удосконалення механізмів забезпечення митної безпеки.

Об'єктом дослідження є механізми забезпечення митної безпеки в умовах сучасних викликів та трансформацій глобального середовища.

Предметом дослідження є організаційні, правові та інституційні аспекти функціонування механізмів забезпечення митної безпеки в контексті сучасних загроз і перспектив їх подальшого розвитку.

Методи дослідження. Для комплексного аналізу механізмів забезпечення митної безпеки використано низку наукових методів, зокрема:

аналізу і синтезу – для вивчення наукової літератури, нормативно-правових актів та практики функціонування митної системи; формально-юридичний метод для аналізу чинної нормативно-правової бази у сфері митної безпеки; системний підхід для комплексного розгляду механізмів забезпечення митної безпеки; індукції і дедукції для встановлення загальних закономірностей митної безпеки та виявлення конкретних проблемних аспектів; абстрагування і узагальнення для формування теоретичних висновків і рекомендацій щодо удосконалення механізмів митної безпеки; статистичний метод для аналізу показників митної діяльності; моделювання для прогнозування можливих загроз та оцінки ефективності впровадження нових технологій у митну справу; SWOT-аналіз для оцінки сильних і слабких сторін системи митної безпеки, її можливостей і загроз.

Застосування цих методів дозволило всебічно дослідити проблематику митної безпеки та запропонувати дієві механізми її вдосконалення.

Інформаційною базою дослідження є: наукова література, монографії, статті та дослідження з питань митного регулювання та безпеки, матеріали науково-практичних конференцій, нормативно-правові документи митного спрямування, офіційні звіти ДМСУ, офіційні публікації та звіти міжнародних організацій щодо глобальних викликів і тенденцій у сфері митної безпеки, а також статистичні дані та аналітичні звіти, що відображають стан митної безпеки.

Апробація матеріалів дипломної роботи відбулася під час проведення міжнародної науково-практичної конференції «Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум», яка відбулася в Університеті митної справи та фінансів 21 березня 2025 року.

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, два розділи (шість підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 59 сторінок. Список використаних джерел містить 67 найменувань. У роботі вміщено 6 рисунків та 4 таблиці. Положення основного текст у доповнює матеріал, викладений у 1 додатку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Поняття та сутність митної безпеки

Сучасний рівень розвитку національної економіки значною мірою визначається станом економічної безпеки держави, важливою складовою якої є митна безпека. Це зумовлено тим, що митні правовідносини охоплюють не лише економічну площину, а й тісно пов'язані з політичними, науково-технологічними аспектами, а також із питаннями державної безпеки та захисту державного кордону.

Митна безпека є важливим елементом загальної системи національної безпеки держави. Вона забезпечує захист митного простору країни від внутрішніх і зовнішніх загроз, сприяє ефективному функціонуванню економіки, стабільності державного бюджету та дотриманню міжнародних зобов'язань.

Проаналізуємо складові дефініції «митна безпека». Слово «митна» походить від «мито» – податок, що справляється з юридичних і фізичних осіб у разі здійснення ними або між ними та державою певних дій, перелік яких визначає законодавство [1, с. 668].

Під «безпекою» розуміється стан захищеності життєво важливих інтересів об'єктів безпеки – особистості, суспільства і держави, що забезпечується суб'єктами безпеки, від суспільно небезпечних діянь та інших шкідливих явищ соціального, техногенного та природного характеру за допомогою використання системи заходів і засобів, передбачених законом. Саме тому в митній сфері поняття безпеки повинно розглядатися як стан захищеності митних інтересів від різного роду загроз [2, с. 106–107].

Митні інтереси України, як відомо, є складовою національних інтересів держави, реалізація та забезпечення яких здійснюється через ефективне

функціонування системи митної справи. Підтвердженням цієї тези є визначення цього терміну надане у ст. 6 МКУ [3].

У ст. 1 Закону України «Про національну безпеку» національна безпека України проголошена, як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [4].

Ст. 5 МКУ визначено, що державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики [3].

Суть митної політики, в контексті забезпечення митної безпеки, полягає у формуванні інтегрованої системи економічних, правових, політичних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на ефективне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, захист економічних інтересів держави, недопущення незаконного переміщення товарів та протидію митним правопорушенням, що становлять загрозу національній безпеці.

Виходячи з цього, основними цілями митної політики є:

- оптимізація використання інструментарію митного контролю та регулювання зовнішньоекономічного товарообігу на митній території України з метою підвищення ефективності функціонування митної системи;
- здійснення заходів торгово-політичного характеру, спрямованих на захист внутрішнього ринку України в межах митної політики;
- стимулювання розвитку національної економіки;
- сприяння процесам структурної трансформації національної економіки та реалізація інших завдань економічної політики України.

Підсумовуючи варто зазначити, що митна політика має сприяти реалізації економічних інтересів держави.

Під національними економічними інтересами слід розуміти сукупність

об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування і сталий розвиток її економічної системи. Економічні інтереси виступають провідною складовою системної сукупності національних інтересів [5, с. 14].

У ст. 6 МКУ визначено митну безпеку, як стан захищеності митних інтересів України [3] тобто національних інтересів, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи.

Сучасний стан забезпечення митної безпеки в Україні є особливо важливим, адже реформа ДМСУ спрямована на посилення заходів контролю та збільшення товарообігу у державних пунктах пропуску. Саме тому питання митної безпеки України займає чільне місце у дослідженнях науковців [6].

Аналіз літератури щодо трактування дефініції «митна безпека» різними авторами подано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні визначення дефініції «митна безпека»

Автор, джерело	Митна безпека – це ...
Попівняк О. І. [7, с. 88]	... як похідну від категорії <i>національної безпеки</i> , та вважає, що його суть полягає у захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз національним інтересам у сфері податково-бюджетної та митної політики
Пашко П. В., Бережнюк І. Г. та ін. (кол. авторів) [8, с. 26].	... як <i>стан захищеності економічних інтересів держави</i> в митній галузі. Вони наголошують, що визначення понять митної безпеки та суміжних з нею категорій зумовлює можливість детального розкриття системи понять, пов'язаних із зовнішньоекономічною та економічною безпекою, а також дозволяє визначити чітку систему дій суб'єкта забезпечення митної безпеки України – митної служби України та інших державних органів у напрямі попередження та ліквідації причин виникнення митних загроз ... <i>метою</i> системи митної безпеки є досягнення стабільної роботи митної системи, належного рівня сприяння зовнішньоекономічній діяльності, забезпечення зниження ризиків, а також нейтралізації ризик-чинників, які безпосередньо впливають на стан реалізації
Тертична А. С., Найденко О. Є. [9]	... <i>стан захищеності економічних інтересів держави</i> , який забезпечує переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів; здійснення митного контролю; застосування митних процедур; протидію митним правопорушенням; виконання інших покладених на митні органи завдань.

<i>Продовження табл. 1.1.</i>	
Пашко П. В. [10, с. 10]	... з одного боку впливає із зовнішньоекономічної безпеки та є її складовою частиною, з іншого боку – перебуває на зіткненні силових і несилових складових частин національної безпеки й може бути виділена в окреме поняття.
Губа М. О. [11, с. 20–21]	... стан захищеності митних інтересів України, який забезпечується завдяки ефективній реалізації державної податкової політики та політики в галузі державної митної справи, характеризується надійним функціонуванням митної системи, відкритістю національної економіки та прийнятим рівнем експортно-імпоротної залежності держави і ґрунтується на врахуванні фінансово-регуляторних пріоритетів країни та інтересів платників митних платежів
Бицька Л. О. [12, с. 23]	... є не лише складовою частиною економічної безпеки держави, а тому під час її вдосконалення необхідно застосовувати та переймати досвід функціонування митних систем світу та виділити захист національних інтересів як пріоритетне завдання.
Брачук А. О. [13]	... включає в себе забезпечення безпеки під час здійснення міжнародної торгівлі та безпеки, пов'язаної з боротьбою проти контрабанди з порушенням митних правил, тобто, митна безпека повинна забезпечити недопущення контрабанди та порушення митних правил, створення умов сприяння міжнародній торгівлі, прискорення та спрощення митних процедур, подальше вдосконалення українського митного законодавства відповідно до міжнародних та європейських стандартів тощо.
Левко М. М. [14, с. 96]	... є сукупністю ефективних економічних, правових, політичних та інших механізмів, спрямованих на захист інтересів суб'єктів господарювання та держави в зовнішньоекономічній сфері і, зокрема, у митній сфері.
Недобега О. О., Кулешина М. І. [15]	... є невід'ємною складовою частиною економічної безпеки, насамперед, завдяки спрямованості на захист національних економічних інтересів та захист національного виробника.
Дорофєєва Л. М. [16, с. 97]	... складова економічної безпеки держави виступає своєрідним комплексом (системою) ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави і суспільства із захисту інтересів народу та держави в зовнішньоекономічній сфері.
Пудрик Д. В. [17, с. 107]	... стан захищеності митних інтересів від будь-яких загроз, що виникають у ході здійснення державної митної справи.
Разумей М. [18, с. 21]	... як сукупність таких складників: експортна безпека, імпортна безпека та безпека, яка забезпечується боротьбою з контрабандою та порушеннями митних правил.

Джерело: узагальнено автором

Отже, за результатами аналізу вже наявних поглядів на визначення дефініції «митна безпека» та в контексті нашого дослідження, можемо зазначити, що *сутність митної безпеки* полягає у впровадженні комплексу

організаційних, правових та технічних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та нейтралізацію загроз, пов'язаних з переміщенням товарів, транспортних засобів і осіб через митний кордон. Це включає не лише контроль за дотриманням митного законодавства, а й захист національних та економічних інтересів у митній сфері.

Події, що відбуваються в Україні впродовж останніх років, та негативні кризові явища, до яких вони призводять, загострили потребу забезпечення національної безпеки нашої країни, швидкого реагування на зовнішні загрози та протидії можливим негативним наслідкам таких загроз. За таких умов вбачається, що митна справа стає не лише інструментом зовнішньоекономічної діяльності, а й відіграє більш важливу роль. Головною метою митної безпеки є забезпечення захисту митних інтересів країни, отже, її суттю є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки [19, с. 165].

Сутність митної безпеки охоплює такі ключові напрями:

- протидія митним правопорушенням та контрабанді;
- захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції;
- недопущення ввезення небезпечних або заборонених товарів;
- ефективне адміністрування митних платежів;
- забезпечення прозорості та передбачуваності митних процедур.

Проведений аналіз дозволив виділити основні характеристики митної безпеки, а саме:

- 1) системність, тобто функціонування у взаємозв'язку з іншими елементами державної безпеки;
- 2) комплексність, тобто охоплення правових, економічних, організаційних та інформаційно-технічних механізмів;
- 3) здатність реагувати на новітні загрози, зокрема в кіберпросторі;
- 4) превентивність, тобто спрямованість на попередження порушень, а не лише на ліквідацію наслідків;

5) міжнародна інтегрованість (взаємодія з митними органами інших країн, участь у реалізації міжнародних стандартів та угод).

Системою забезпечення митної безпеки є об'єкт, предмет, суб'єкти, загрози й небезпеки митним інтересам, які охоплюють джерела й носіїв загроз [20].

Об'єктом митної безпеки держави є митні інтереси держави, а предметом – діяльність держави із забезпечення митних національних інтересів. Тобто, це ті елементи, на які спрямовані зусилля суб'єктів у процесі забезпечення безпеки, і які можуть зазнавати впливу з боку потенційних загроз або порушень, а саме: митний простір держави, зовнішньоекономічна діяльність, митна інфраструктура, товаропотоки, інформаційні системи, а також економічні інтереси держави, що потребують захисту. Об'єктом митної безпеки держави є митні інтереси держави, а предметом – діяльність держави із забезпечення митних національних інтересів.

Суб'єктами забезпечення митної безпеки є органи державної влади, функціями яких є: формування законодавчої та нормативної баз у митній сфері; організація забезпечення надходжень доходів до Державного бюджету; участь і сприяння зовнішньоекономічній діяльності, митно-тарифне та нетарифне регулювання; захист від митного й економічного шахрайства; підготовка кадрового персоналу; захист культурного й інформаційного середовищ держави [21, с. 43].

На основі аналізу наявної в Україні системи органів публічної влади до суб'єктів нами було віднесено:

1) суб'єкти публічної влади, які реалізують управлінські функції в галузі митного регулювання з метою забезпечення національного інтересу, а саме:

– ВРУ, оскільки саме законами України встановлюються основи зовнішньої політики, зовнішньоекономічної діяльності та регулювання митної справи [31];

– КМУ – організація та забезпечення ведення митної справи, координація діяльності митних органів [23];

– Міністерство фінансів України – реалізація митної політики, контроль

діяльності митних органів, розроблення пропозицій і реалізація спільних проектів щодо вдосконалення митних відносин з іншими державами [24];

– ДМСУ України діяльність якої спрямовується і координується КМУ через Міністерство фінансів. Її пріоритетними завданнями, згідно із Положенням [25] є: забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки й захисту митних інтересів України й створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил. Для організації та здійснення такої діяльності ДМСУ в межах своїх повноважень видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує і контролює їх виконання.

2) митні органи України – митниці й митні пости, призначення яких формування та реалізація стратегії розвитку митної справи; міжнародне співробітництво з метою боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією; відпрацювання ефективно діючої системи контролю за поставками продукції і технологій оборонного призначення та подвійного використання, а у сфері безпеки державного кордону України – поглиблення транскордонного співробітництва із суміжними державами [25];

3) спеціалізовані заклади освіти й науково-дослідна установа митних органів, які можуть створюватися з метою підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців із митної справи й проведення наукових досліджень у сфері забезпечення митних інтересів України в системі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику [3].

Митна загроза – конкретна чи безпосередня форма митної небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність як результат протиріч, що мають місце й формуються в самому суспільстві, в зовнішньоекономічних сферах, у

політичних та економічних відносинах, у сфері організації та забезпечення митної діяльності, в техногенних, природних та інших явищах тощо, яка конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу й наслідки якої можуть заподіяти будь-якої митної шкоди [10, с. 6].

Тобто, митні загрози виникають через різні суперечності, що існують у суспільстві, зовнішньоекономічній діяльності, політиці, економіці, окремих регіонах, а також через природні чи інші чинники. Тому дуже важливо своєчасно виявляти причини цих суперечностей, щоб запобігти можливим загрозам і забезпечити належний рівень безпеки.

Означені митні небезпеки можуть виникати під час:

- переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів;
- здійснення митного регулювання пов'язаного з установами розмірів митних платежів та повнотою їх справляння;
- застосування митних процедур, заходів митно-тарифного й нетарифного регулювання;
- боротьби з контрабандою та порушенням митних правил;
- виконання інших покладених на митні органи завдань [26, с. 148].

Тобто, це будь-які загрози, які можуть проявитися під час здійснення митної справи, будь-яке порушення встановленого порядку та умов переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, справляння митних платежів, ведення митної статистики, застосування заходів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, запобігання та протидія незаконному переміщенню товарів та предметів через митний кордон (контрабанда), боротьба з порушенням митних правил, забезпечення та організація діяльності митних органів.

Аналіз досліджень видатних науковців в сфері митної безпеки, дозволив виокремити джерела митної небезпеки, а саме:

- спонтанність природних процесів і явищ, стихійні лиха, які унеможливають належний перебіг процесів зовнішньоекономічних

відносин;

- випадковість (наприклад, як чинник суб'єктивного неналежного виконання митних процедур);
- наявність різновекторних тенденцій, зіткнення суперечливих інтересів (від воєн до конкуренції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності);
- імовірнісність науково-технічного прогресу з його впливом, наприклад, на сучасні технічні засоби митного контролю; неможливість однозначного розпізнавання об'єкта внаслідок неповноти й недостовірності інформації про нього;
- відсутність права на провадження оперативно-розшукової діяльності митними органами; отримання інформації про суб'єкта ЗЕД від нього;
- обмеженість і недостатність ресурсів (чисельність митних органів тривалий час залишається незмінною, а інтенсивність експортно-імпортних операцій зростає з року в рік);
- відносна обмеженість свідомої діяльності людини, розбіжність у соціально-економічних характеристиках для різних митниць, розташованих по всій території України;
- незбалансованість основних компонентів господарського й управлінського механізмів митної системи, що підтверджується частими реорганізаціями системи [8, с. 31].

Слід підкреслити, що митна безпека є невід'ємним елементом системи митного контролю та важливою складовою загальної системи національної безпеки. Її ефективне забезпечення потребує ґрунтового теоретичного осмислення та наукового обґрунтування, що, у свою чергу, є основою для формування та вдосконалення державної політики, стратегічних підходів і процедур у цій сфері.

1.2 Умови та чинники забезпечення митної безпеки

У сучасних умовах глобалізації, активізації міжнародної торгівлі та зростання транснаціональних загроз особливої актуальності набуває питання митної безпеки як ключового елементу національної безпеки держави. Митна безпека забезпечує стабільне функціонування зовнішньоекономічної діяльності, захист економічних інтересів держави, а також протидію контрабанді, митним правопорушенням та іншим негативним явищам, які можуть завдати шкоди економіці та суспільству в цілому. Враховуючи виклики сучасного світу, держава зобов'язана створити ефективну систему управління митною справою, здатну оперативно реагувати на загрози та забезпечувати безперервність торговельних потоків при одночасному контролі за їх законністю.

У цьому контексті, під забезпеченням митної безпеки розуміють застосування в митній справі сукупності засобів, здатних протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та викликам у сфері митних економічних відносин; забезпечити можливість досягнення необхідного рівня захищеності, надійності та усталеності митних органів шляхом створення ефективного регуляторного організаційно-економічного механізму.

Процес реалізації митної безпеки охоплює низку послідовних етапів, спрямованих на досягнення належного рівня ефективності та результативності функціонування митної системи (рисунки 1.1), серед яких виокремлюються:

- затвердження митної політики у сфері забезпечення митної безпеки;
- формування системи митного регулювання;
- здійснення контролю за методами регулювання товарних потоків через державний кордон;
- проведення моніторингу ефективності функціонування системи митного регулювання.

Рис. 1.1. Етапи та складові митної безпеки

Джерело: [15]

У сучасному світі стрімко зростає обсяг міжнародної торгівлі, а разом із ним, і ризики незаконного переміщення товарів, надзвичайно важливо створити ефективну систему запобігання порушенням митного законодавства.

Для досягнення цього потрібен комплексний підхід, який охоплює не лише технічні засоби контролю, а й нормативне регулювання, організаційну спроможність, міжнародну співпрацю та належне фінансування.

На рисунку 1.2. наведена схема на якій узагальнено основні умови, необхідні для ефективного функціонування системи митної безпеки, та ілюструє їх взаємозв'язок як складових єдиного захисного механізму.

Сучасні виклики вимагають від митних органів не лише формального дотримання процедур, а й гнучкості, технологічної спроможності та високого рівня міжнародної координації. Саме тому система митної безпеки повинна функціонувати на основі комплексного підходу, що охоплює низку взаємопов'язаних напрямів.

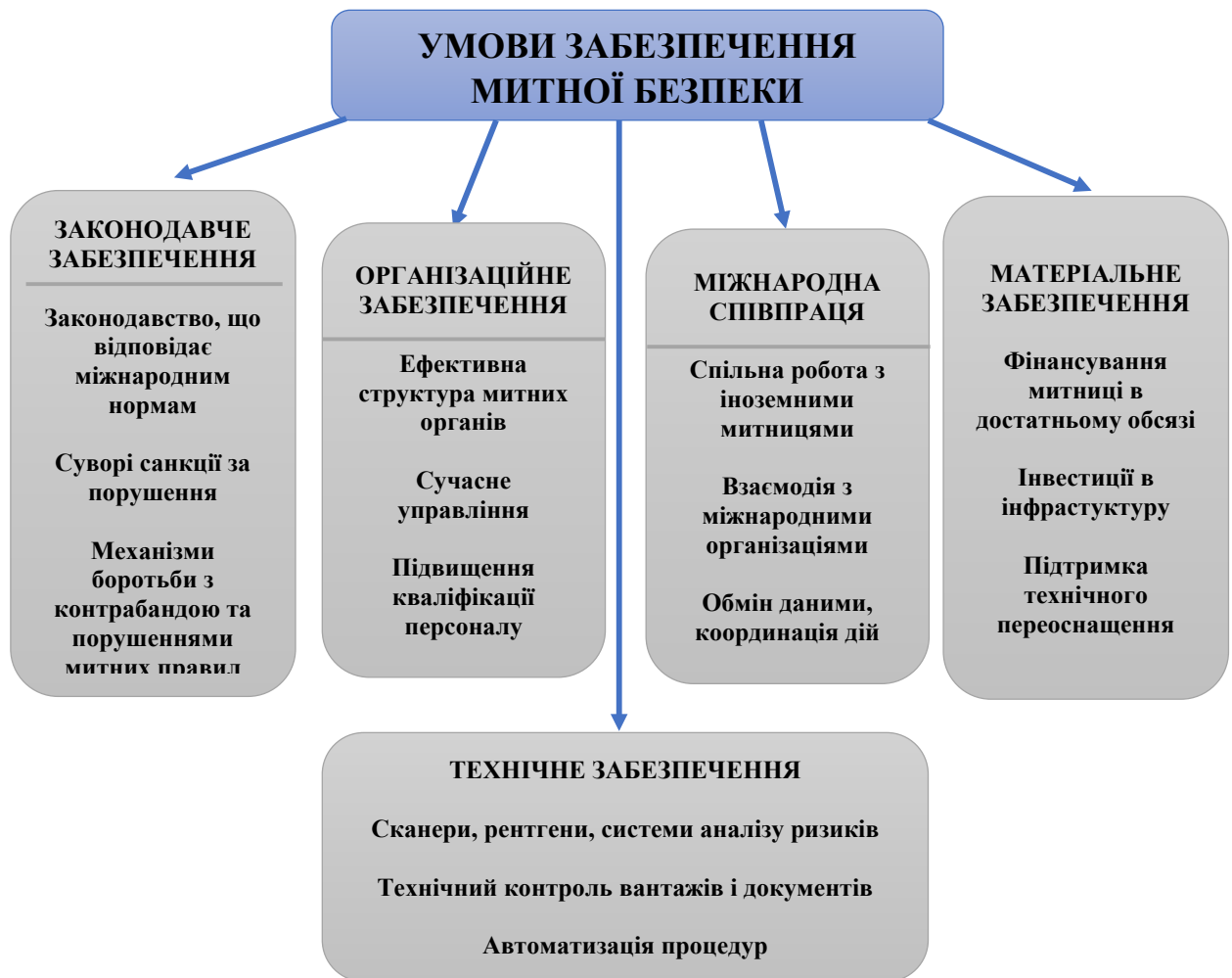

Рис. 1.2. Умови забезпечення митної безпеки

Джерело: розроблено автором

Наведені нижче основні напрями забезпечення митної безпеки дозволяють побачити структуру та зміст цього процесу, виявити ключові пріоритети та інструменти, необхідні для формування ефективної й стійкої системи митного контролю та захисту, а саме:

- боротьба з корупцією в митних органах;
- впровадження електронного управління кордонами;
- використання сучасних методів і процедур у роботі митних органів;
- розвиток партнерських відносин між митними органами та суб'єктами ЗЕД;
- підвищення професійної культури і кваліфікації працівників митної служби.

Щодо показників митної безпеки можемо віднести наступні критерії за якими вона оцінюється:

- рівень захищеності митних кордонів;

- частка митних надходжень у загальних доходах державного бюджету;
- повнота митного оформлення та дотримання митних процедур;
- ефективність використання засобів митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- спрощення міжнародної торгівлі;
- впровадження сучасних інформаційних технологій;
- стан транзитних перевезень через територію країни;
- результати заходів із протидії митному шахрайству;
- ефективність громадських комунікацій та дотримання інформаційних стандартів.

Щодо чинників впливу на митну безпеку аналіз наукової думки представлений у працях видатних вчених все ж таки говорити про відсутність єдиного підходу щодо їх виокремлення та застосування. Акцент досліджень більше торкається економічного та зовнішнього аспектів діяльності забезпечення митної безпеки.

Серед усього різноманіття поглядів вважаємо за доцільне підтримати думку С. В. Шевчука щодо важливості відповідності показників забезпечення митної безпеки у площині захисту митних інтересів загальним критеріям та стратегічній лінії асекурації національної безпеки та національних інтересів. При цьому, наголошує С. В. Шевчук, потрібно також враховувати ряд чинників, що впливають на стан митної безпеки у різнорівневому форматі [28, С. 107].

Означені фактори ним було згруповано за чотирма блоками, а саме:

1. Чинники безумовного впливу, які науковці охарактеризували, як:
 - спонтанність природних явищ та процесів;
 - наявність протиборчих тенденцій та неподільності певних інтересів груп;
 - відносна обмеженість свідомої діяльності людини та наявність фактору випадковості;
2. Чинники, які є наслідком об'єктивних процесів еволюції системи, до

яких віднесено:

- об’єктивні трансформації, пов’язані з глобалізаційними, інтеграційними, інтернаціональними та регіональними змінами;
- парадокс сутнісного розуміння ідей розходження та зближення розвитку;
- обмеженість та недостатність ресурсів життєдіяльності тощо;

3. Чинники впливу зовнішнього середовища:

- діяльність та вплив міжнародних об’єднань, організацій (Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна торгова палата (МТП), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), ВМО);
- взаємодія з митними союзами, іншими державами та митно-тарифними об’єднаннями;

4. Чинники, що виникають у результаті внутрішнього розвитку країни:

- поточний стан суспільно-політичного середовища, соціально-економічної ситуації та інноваційно-інвестиційного клімату держави;
- ступінь боргового навантаження, зокрема через співвідношення зовнішніх та внутрішніх запозичень до валового внутрішнього продукту, з урахуванням критичних меж;
- тенденції зростання внутрішнього ринку в поєднанні з оцінкою конкурентоспроможності національного виробника;
- рівень тінізації економічних процесів у країні (частка нелегального або нерегульованого сектору);
- ступінь результативності механізмів публічного управління та ефективності державної політики [28, С. 107].

Цікавою з точки зору дослідження митної безпеки є позиція П. Пашка, який пропонує запровадити, як якісну характеристику стану митної безпеки, показник «митна безпекоспроможність». На його думку, теоретичний зміст цього критерію полягає в урахуванні множини організаційно-економічних показників діяльності митної служби, які представлені у вигляді як якісних

характеристик, так і кількісних індикаторів. У сукупності вони дають змогу оцінити здатність митної системи функціонувати на визначеному рівні надійності [29, с. 315].

До індикаторів, які можуть бути виявлені на основі доступної інформації та практично характеризують рівень митної безпекоспроможності, належать такі: кількість суб'єктів, що здійснюють ЗЕД; обсяги й динаміка імпоротно-експортних операцій; привабливість транзитного потенціалу та відповідні показники; кількість митних правопорушень, як зовнішніх (вчинених суб'єктами ЗЕД, перевізниками, фізичними особами), так і внутрішніх (вчинених працівниками митної служби); тривалість митних процедур; рівень технічного забезпечення митного контролю; масштаби ризиків втрати бюджетних надходжень тощо [29, с. 318].

На думку дослідників, ключовими індикаторами митної безпеки є, передусім, повнота надходження митних платежів до ДБУ та ефективність виявлення правопорушень у сфері митного регулювання. Важливим аспектом при цьому є також врахування збитків, завданих державі внаслідок економічної контрабанди та недостовірного декларування товарів. Саме обсяг таких втрат доцільно розглядати як інтегральний показник стану митної безпеки, оскільки він найбільш повно відображає рівень виконання митними органами своїх функцій і ступінь захищеності митного кордону [56, 63].

Для кількісного оцінювання рівня митної безпеки використовується індикатор фіскальної ефективності митної справи, який визначається як різниця між фактично сплаченими митними платежами та обсягом платежів, що мали б надійти за умови повного оподаткування всієї зовнішньоторговельної діяльності. Чим меншою є ця різниця, тим вищим вважається рівень митної безпеки. Порогове значення зазначеного показника може бути визначене із застосуванням методів експертного оцінювання та аналізу аналогічних статистичних даних з інших країн. Водночас варто визнати, що жоден окремий індикатор не здатен повною мірою відображати усі аспекти митної безпеки та інтереси держави в цій сфері, що зумовлює

необхідність системного підходу до їх комплексного аналізу.

Індикатор рівня використання потенціалу митного оподаткування доцільно визначати як співвідношення фактично отриманих митних надходжень до розрахункової суми, яку держава могла б отримати за умов повного оподаткування всього обсягу імпортованих товарів. При цьому оцінка повноти сплати митних платежів повинна здійснюватися з урахуванням масштабів недостовірного декларування та обсягів економічної контрабанди, які суттєво впливають на рівень втрат бюджету та загальну ефективність митної системи.

Аналізуючи наведені положення, можна зробити висновок, що більшість індикаторів оцінки митної безпеки зосереджуються на економічній складовій, акцентуючи увагу переважно на митних інтересах у цій площині. Водночас, недостатньо врахованими залишаються інші важливі напрями – правоохоронний, екологічний, інвестиційно-інноваційний, інформаційний тощо, у межах яких митні інтереси фактично не охоплені.

З огляду на зазначене, доцільно здійснювати градацію індикаторів на трьох рівнях: зовнішньому, державному та внутрішньому.

Зовнішній рівень повинен ґрунтуватися на показниках міжнародних рейтингів, таких як: World Economic Forum (WEF), Doing Business (World Bank), Transparency International. Серед відповідних індикаторів доцільно враховувати:

- ефективність та прозорість митного й прикордонного управління (індекс митних послуг, ефективність контролю, прозорість процедур тощо);
- витрати часу та коштів на митне адміністрування (тривалість процедур імпорту/експорту, вартість документального оформлення тощо);
- рівень сприйняття корупції (нецільове використання коштів, хабарництво, адміністративні бар'єри, рівень відкритості даних тощо).

Державний рівень індикаторів визначення митної безпеки доцільно згрупувати наступним чином (рисунок 1.3):

Рис. 1.3. Індикатори визначення митної безпеки за спектрами впливу

Джерело: розроблено автором за [28]

Внутрішній рівень оцінювання ефективності діяльності митних органів передбачає врахування думки як державних інституцій, так і представників бізнесу та громадянського суспільства. Для цього доцільно використовувати різноманітні методи збору інформації – опитування, анкетування, рейтингування та інші індикативні показники, які дозволяють оцінити якість функціонування митних структур.

До таких показників можна віднести:

- обсяг митних надходжень у розрахунку на одного працівника;
- частку митників у загальній структурі органів ДФСУ;
- кількість працівників, які пройшли підвищення кваліфікації чи спеціалізовану підготовку;
- середній час митного оформлення однієї декларації тощо.

Аналіз зазначених даних забезпечує формування комплексної оцінки ефективності роботи митної системи як окремої інституції та держави загалом у сфері забезпечення митної безпеки та реалізації митної політики.

1.3 Механізми забезпечення митної безпеки

Митна безпека забезпечується через використання комплексу інституційних, правових, технічних, організаційних та інформаційних механізмів, які спрямовані на запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам у митній сфері. Управління митною безпекою є функцією органів державної влади з метою захисту національних інтересів щодо безпечного функціонування та гармонійного розвитку.

Механізми, які забезпечують здійснення державної митної справи, а отже й забезпечують митну безпеку в Україні наведено на рисунку 1.4.

Механізми забезпечення митної безпеки – це сукупність інституційних, правових, організаційних, інформаційних та технічних заходів і засобів, спрямованих на захист митного простору держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також на забезпечення законності та ефективності ЗЕД.

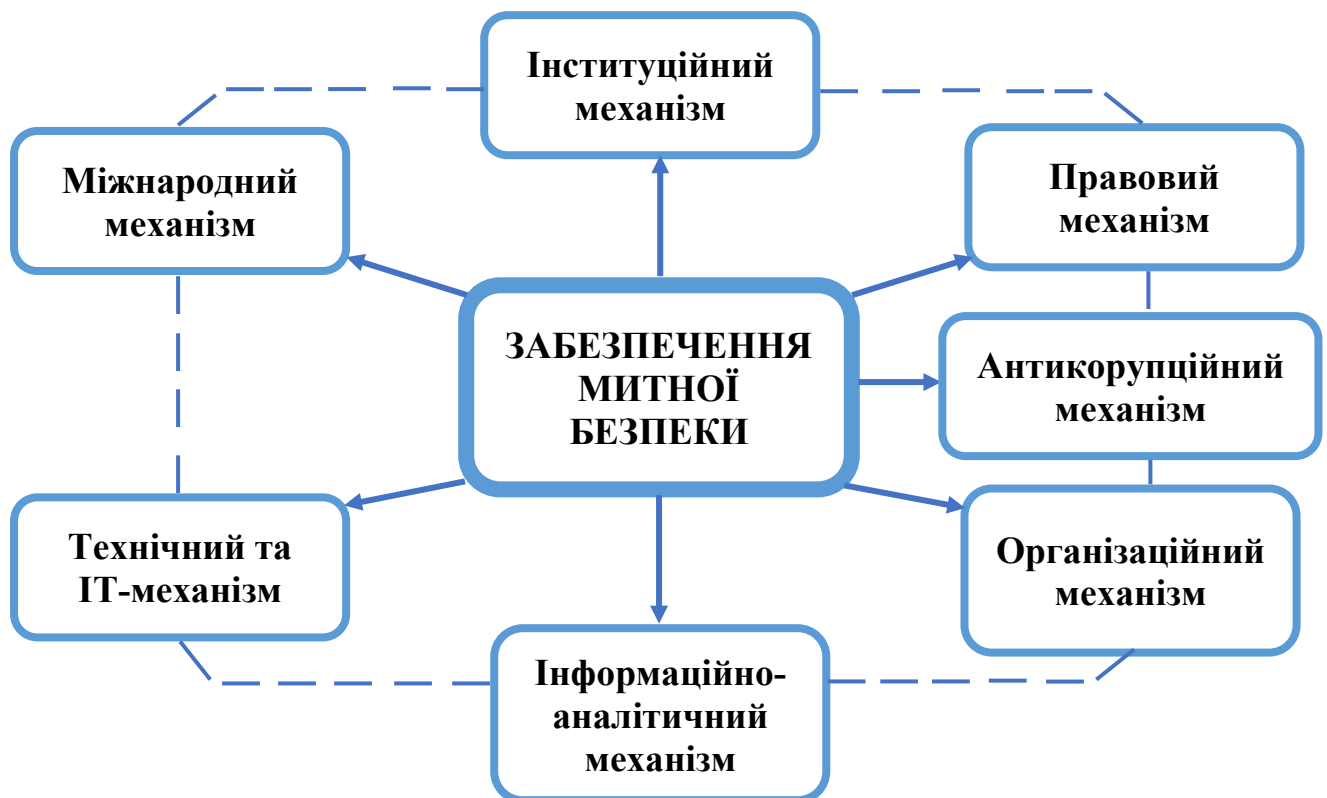

Рис. 1.4. Механізми забезпечення митної безпеки

Джерело: розроблено автором за [6, 30, 31]

Рис. 1.5. Інституційний механізм формування митної безпеки України

Джерело: [21]

Формування ефективної системи митної безпеки неможливе без чіткого функціонування *інституційного механізму*, який об'єднує взаємодію державних органів, міжнародних партнерів та нормативно-правового поля. Комплексна структура цього механізму представлена на рис. 1.5. Показано, що інституційний механізм митної безпеки України є комплексною системою, яка включає як внутрішні інститути (державні органи та законодавство), так і зовнішні чинники (міжнародні зобов'язання та стандарти). Ефективність цієї системи залежить від узгодженості дій усіх елементів, рівня їх професіоналізму, нормативної чіткості та готовності до взаємодії в умовах викликів сучасного безпекового середовища:

– у 1 групу (внутрішні інститути) входять:

1) державні інституції, які впливають на митну безпеку України, тобто інституції, що здійснюють внутрішній управлінський вплив, спрямований на координацію та контроль митних процесів в Україні.

2) нормативно-правова база, яка включає: законодавство у сфері

національної безпеки; митне, податкове та бюджетне законодавство та підзаконні акти ДМСУ, тобто визначає юридичні рамки діяльності всіх суб'єктів митної політики та слугує інституційною основою для підтримки митної безпеки;

– зовнішній рівень охоплює зарубіжні митні інститути та міжнародні правові інструменти – угоди, конвенції, правила «Інкотермс», які регламентують міжнародну торговельну практику та створюють зобов'язання для України як суб'єкта глобального митного простору. відображає інтеграцію України у міжнародну митну систему та її зобов'язання перед міжнародними партнерами.

3) нормативно-правова база, яка включає митне, податкове, бюджетне законодавство, законодавчі акти з безпеки, а також підзаконні акти ДМСУ.

Ця інституційна модель демонструє складність і міжгалузевий характер митної безпеки, в межах якої поєднуються елементи національної безпеки, економічного контролю, фіскального адміністрування та міжнародної правової інтеграції. Зокрема, РНБО України виконує координаційну функцію на стратегічному рівні, а ДМСУ є безпосереднім виконавцем митної політики.

Взаємодія цих елементів забезпечує функціонування системи митної безпеки, її адаптивність до змін зовнішнього середовища та протидію загрозам – таким як контрабанда, корупція, тіньова економіка тощо.

Правовий механізм функціонування митної безпеки – це сукупність норм, інструментів і процедур, що регулюють діяльність держави у сфері захисту митного простору, забезпечення національної безпеки та економічних інтересів під час переміщення товарів, транспортних засобів і осіб через митний кордон. Він охоплює всі нормативно-правові документи, які регулюють здійснення митної справи, порядок здійснення контролю, відповідальність за порушення, а також порядок взаємодії між органами.

Ключовим документом, який регулює митну сферу, є МКУ, що визначає принципи здійснення митного контролю, порядок переміщення товарів, режим їх оформлення, а також повноваження митних органів [2]. Серед інших важливих актів – Закони України «Про національну безпеку України» [1], «Про

зовнішньоекономічну діяльність», підзаконні нормативні акти КМУ та ДМСУ.

Крім того, Україна є учасником численних міжнародних договорів у сфері митної безпеки, таких як Кіотська конвенція, Угода про асоціацію з ЄС, Угода СОТ про спрощення процедур торгівлі тощо. Вони сприяють гармонізації митного законодавства України з міжнародними стандартами та підвищують рівень захищеності держави від транснаціональних загроз (див. Таблицю 1.2).

Таблиця 1.2

Міжнародні договори з питань митної безпеки

№	Назва договору/угоди	Рік	Основне призначення
1	Кіотська конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур	1973 (переглянута 1999)	Уніфікація митних процедур, сприяння швидкому та безпечному переміщенню товарів
2	Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в митних справах (NAIMA)	2003	Обмін інформацією між митницями, протидія контрабанді
3	Угода СОТ про спрощення процедур торгівлі (TFA)	2013	Прозорість, зменшення бюрократії, безпечна торгівля
4	Угода про асоціацію між Україною та ЄС	2014	Гармонізація митного законодавства України з ЄС, модернізація митної служби
5	Стандарти WCO SAFE	2005	Управління ризиками, партнерство бізнесу і митниці, протидія тероризму
6	Конвенція про гармонізовану систему опису та кодування товарів (HS-класифікація)	1983	Єдина система класифікації товарів, основа для митного контролю та статистики
7	Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів	1989	Регулювання перевезення небезпечних речовин, захист екологічної та митної безпеки
8	Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі	2001	Контроль над переміщенням токсичних речовин, охорона здоров'я та навколишнього середовища

Джерело: складено автором за даними [32]

Правовий механізм митної безпеки є складною багаторівневою системою, що забезпечує баланс між лібералізацією зовнішньої торгівлі та необхідністю захисту національних інтересів. Його ефективне функціонування потребує постійного вдосконалення правового регулювання, розвитку міжнародного співробітництва та інтеграції інноваційних технологій у митну справу. Правовий механізм також має у своєму складі регламенти

щодо процедур контролю, тарифного і нетарифного регулювання.

Організаційний механізм передбачає: управління митними ризиками, координацію між державними органами, забезпечення належного кадрового складу та підвищення кваліфікації працівників митниці та аналітику і планування митного контролю, а також систему митних органів (центральної та регіональної структури ДМСУ), про що було описано на початку підрозділу, підрозділи внутрішнього аудиту, боротьби з контрабандою та корупцією, співпрацю з іншими органами: СБУ, ДБР, ДПС, Національна поліція.

Інформаційно-аналітичний механізм містить в собі: збір та аналіз статистичних даних, митних звітів, оцінку ефективності діяльності митниці, а також індикатори, що відображають стан митної безпеки (кількість виявлених порушень, рівень довіри бізнесу, час оформлення вантажу, ефективність стягнення платежів і т.п.). Отже аналізу підлягають: інформаційні системи митниці (електронне декларування, попереднє інформування, бази даних про переміщення товарів); аналітична робота з ризиками і підозрілими схемами; обмін інформацією з міжнародними партнерами; система митної статистики.

Технічний та ІТ-механізм складають систему управління ризиками, яка автоматизує перевірки і мінімізує людський фактор; використання сканерів, вагових комплексів, мобільних лабораторій рентгенівських установок, засобів огляду, системи відеонагляду на пунктах пропуску, тобто, всі системи, які можуть забезпечити фізичний контроль; застосування інтелектуальних ІТ-рішень: інформаційні системи: «Єдине вікно», NCTS, у виявленні порушень; інтеграція з міжнародними базами даних; забезпечення кібербезпеки в роботі електронних систем.

Міжнародний механізм включає: обмін інформацією з митними органами інших держав, участь у міжнародних тренінгах та об'єднаннях; участь у програмах та ініціативах ВМО, ЄС, СОТ, як-от такі: Authorized Economic Operator (AEO), TARIC, C-TPAT; гармонізацію митного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами.

Корупція у митній сфері є однією з головних загроз митній безпеці, адже

сприяє ухиленню від сплати податків, контрабанді, зниженню довіри до державних інституцій. Тому впровадження антикорупційних інструментів є пріоритетним напрямом реформування митної системи України.

Антикорупційний механізм включає наступні інструменти:

1. Електронне декларування та подання документів. Запровадження електронного декларування (е-декларацій) спрямоване на мінімізацію контакту між декларантом і посадовцем, що значно знижує ризики корупційних зловживань. Ця система дозволяє: здійснювати митне оформлення в електронному форматі; подавати документи через систему «єдиного вікна»; автоматизувати перевірку декларацій і супровідних документів. Це забезпечує прозорість процедур, унеможливорює вплив людського фактора та пришвидшує процес оформлення вантажів.

2. Системи внутрішнього контролю та перевірки доброчесності персоналу шляхом впровадження інструментів оцінки доброчесності та службової поведінки працівників, зокрема: внутрішні аудити та службові розслідування; моніторинг стилю життя митників, у т.ч. через відкриті джерела; перевірки на поліграфі; створення єдиної бази репутаційного контролю для кадрових рішень. Також діє лінія довіри та механізм повідомлень про зловживання.

3. Участь у міжнародних антикорупційних програмах. З 2023 року Україна приєдналася до Програми A-CIP (Anti-Corruption and Integrity Promotion Programme), що реалізується ВМО (WCO). В межах означеної програми впроваджуються: міжнародні стандарти доброчесності та прозорості; незалежна оцінка антикорупційної політики митниці; навчання персоналу митних органів на базі етичних кодексів та стандартів COT; підтримка антикорупційної стратегії як частини інтегрованої реформи митної служби [33]. Участь у таких програмах не лише посилює спроможність митних органів боротися з корупцією, але й демонструє міжнародній спільноті відкритість України до реформ. Комплексне застосування всіх цих механізмів забезпечує ефективне функціонування митної системи, дозволяє оперативно реагувати на виклики та загрози і водночас сприяє розвитку законної зовнішньоекономічної діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ У СФЕРІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Контрабанда та корупція як основні загрози митній безпеці

Митна безпека є ключовим елементом національної безпеки України, забезпечуючи захист економічних інтересів держави, боротьбу з незаконним переміщенням товарів та протидію корупції в митній сфері, як одні з найсерйозніших загроз митній безпеці України, оскільки підривають ефективність державного контролю, сприяють втратам бюджетних надходжень і формують тіньовий сектор економіки.

Наразі, як і раніше, контрабанда та корупція залишаються основними загрозами, що підривають ефективність митного контролю та сприяють втратам державного бюджету. Їхнє системне існування значно ускладнює інтеграцію України до європейського митного простору та гальмує реалізацію стратегічних реформ у митній сфері.

Контрабанда полягає в незаконному ввезенні, вивезенні, приховуванні чи перевезенні через митний кордон України (переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю) товарів, перелік яких чітко визначений у ст. 201, 201-1, та 305 Кримінального кодексу України [34]. Раніше контрабандою в Україні вважали незаконне ввезення, вивезення будь-яких товарів.

А вже починаючи з 17 січня 2012 року, коли набули чинності зміни до статті 201 ККУ, згідно з якими під поняття «контрабанда» підпадає незаконне переміщення через митний кордон України поза митним контролем або із приховуванням від нього низки предметів, зокрема: предметів культурної цінності; отруйних, сильнодіючих і вибухових речовин; радіоактивних матеріалів; вогнепальної зброї або боєприпасів (за винятком гладкоствольної

мисливської зброї та набоїв до неї); складових частин нарізної вогнепальної зброї; спеціальних технічних засобів, призначених для негласного збирання інформації.

Основні схеми контрабанди, які сприяють зростанню тіньової економіки та завдають значних збитків державному бюджету, включають:

- 1. Недостовірне декларування, що проявляється через заниження вартості товарів або неправильну класифікацію за кодом УКТЗЕД для зменшення митних платежів.
- 2. Приховування товарів, наприклад, шляхом використання подвійного дна в транспортних засобах або змішування з легальним вантажем.
- 3. Фальсифікація документів, як-от: підробка сертифікатів походження, інвойсів та інших супровідних документів.

Отже, контрабанда – це навмисне незаконне переміщення товарів через митний кордон із приховуванням від митного контролю або шляхом декларування за заниженими цінами, неправильним класифікуванням або без належного оформлення.

У період 2020–2024 років Україна зіткнулася з масштабними проявами товарної контрабанди, зокрема в сегментах імпорту побутової техніки, текстилю, електроніки, алкоголю, тютюнових виробів та пального.

Таблиця 2.1

Динаміка контрабанди товарів через митний кордон України у 2020 – 2024 роках

Показники	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість виявлених порушень	14 000	28 000	11 098	11 935	9 409
Контрабанда (млрд, грн)	2,6	2,8	2,9	8,9	18,0

Джерело: складено автором за даними [35-39]

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок що обсяг контрабандних товарів, виявлених митними органами, зріс у понад 6 разів – з 2,6 млрд грн у 2020 році до рекордних 18,0 млрд грн у 2024 році. Це може свідчити або про зростання масштабів нелегального ввезення, або про

підвищення ефективності виявлення порушень митними органами.

Найвищий показник кількості виявлених порушень митних правил зафіксовано у 2021 році (28 000 випадків), після чого спостерігається суттєве зменшення до 9 409 випадків у 2024 році. Враховуючи значне зростання його вартісного вираження це може свідчити про зміну характеру правопорушень – з великої кількості дрібних випадків на меншу кількість, але з більшими обсягами збитків. Тобто, відбувається концентрація контрабандної діяльності у більших партіях або більш дорогих категоріях товарів.

Динаміка підтверджує актуальність та необхідність подальшого реформування митної служби, зокрема щодо вдосконалення аналітики ризиків, посилення контролю та впровадження сучасних технологій для боротьби з масштабною контрабандою.

Ключові тези щодо продовження існування контрабанди, як соціально-економічного явища в Україні, назвали під час дискусії 21 березня 2024 року «Контрабанда та національна стратегія доходів»:

- 1) сьогодні частина товарного імпорту обслуговується на польському кордоні як транзит, тому не враховується у контрабанді;
- 2) схеми ввезення товарів на територію України зазнали змін через відсутність морського шляху;
- 3) Єврозона має сильні митні правила та контроль за контрабандою;
- 4) засоби все більшого посилення контролю не діють;
- 5) Україна спроможна реалізувати контрабанду, оскільки має системний попит, який завжди існує;
- 6) комплексний підхід до боротьби з контрабандою має включати не лише реактивні заходи, а й системні зміни у суспільстві та системі управління;
- 7) митниця обмежена функцією зі збору ПДВ;
- 8) відсутність інституційної спроможності не дозволяє митниці обмінюватися інформацією в рамках кримінальних розслідувань;
- 9) євроінтеграція може суттєво змінити ставлення до боротьби з контрабандою;

10) правоохоронний статус митниці та адекватна фіскалізація має свої переваги, але потрібно знайти інструменти та способи взаємодії цих систем для вирішення проблем;

11) головний спосіб контрабанди – це перевезення товарів, де через проблеми з декларуванням та контролем відбувається нелегальна торгівля та ухилення від сплати податків [40].

Реформування в цій сфері має бути спрямоване на спрощення процедур декларування товарів, що дозволить бізнесу легально здійснювати свою діяльність і сприятиме зниженню рівня контрабанди.

Необхідним є перегляд функціонального призначення митної служби в контексті сучасних державотворчих підходів. Митниця має розглядатися не лише як інструмент фіскального наповнення бюджету, а й як ключовий елемент забезпечення національної безпеки, зокрема у сфері правопорядку та контролю за переміщенням товарів через державний кордон. Нині митна служба України здебільшого обмежена до виконання функцій адміністрування податку на додану вартість, що фактично перетворює її на інструмент опосередкованого фінансового навантаження на бізнес з метою надання податкового кредиту.

Водночас відсутність інституційної спроможності митниці як правоохоронного органу унеможлиблює її повноцінну участь в обміні інформацією у межах кримінальних проваджень, зокрема тих, що стосуються незаконного обігу наркотичних речовин, зброї та торгівлі людьми. 1 липня 2024 року в Україні набрала чинності нова кримінальна стаття 201-3 ККУ, яка встановлює кримінальну відповідальність за контрабанду товарів у великих розмірах. Це стало важливим кроком до криміналізації великих схем нелегального ввезення.

З огляду на зазначене, доцільно розглянути перспективу передачі функції адміністрування ПДВ ДПС, за прикладом деяких країн ЄС, що може сприяти підвищенню ефективності фіскального контролю та мінімізації податкових втрат.

Процес європейської інтеграції України має потенціал суттєво трансформувати підходи до протидії контрабанді, з огляду на необхідність дотримання європейських стандартів та виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами. Це зумовлює перехід від практики досягнення короткострокових результатів до впровадження системного, стратегічного підходу, орієнтованого на довгострокову ефективність. Важливо чітко окреслити очікувані результати таких трансформацій.

Одним із ключових інструментів детінізації економічної діяльності може стати запровадження спрощених процедур декларування товарів для фізичних осіб-підприємців і представників мікробізнесу, з урахуванням зрозумілої та прозорої моделі оподаткування. Такий підхід сприятиме створенню легального попиту на товари та зменшенню мотивації до участі в контрабандних схемах.

Для полегшення умов ведення малого бізнесу доцільним є спрощення процедур перетину митного кордону, зокрема стосовно дрібних партій товарів. Основним завданням держави в цьому контексті є створення таких умов, за яких суб'єкт господарювання, діючи відповідно до законодавства, не стикається з надмірними адміністративними чи фінансовими бар'єрами при здійсненні легального імпорту.

Корупція на митниці також залишається суттєвою загрозою. Вона проявляється через зловживання службовим становищем посадовими особами, змову з учасниками зовнішньоекономічної діяльності, отримання неправомірної вигоди за «спрощене» митне оформлення або ігнорування порушень. Корупційні прояви під час реалізації митних процедур завдають суттєвої шкоди фінансовій, продовольчій та екологічній безпеці держави, а також негативно впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності України та її торговельних партнерів. Під корупційними злочинами у сфері митного регулювання розуміють сукупність протиправних дій, вчинених посадовими особами митних органів у процесі здійснення митного контролю та оформлення з метою одержання особистої матеріальної вигоди.

Коробенко С. В. надає наступний перелік корупційних ризиків в діяльності митних органів:

- організаційна структура митних органів містить значну кількість управлінських ланок, що ускладнює процес прийняття управлінського рішення;
- недостатньо ефективна система протидії корупції, низький рівень розробленості показників ефективності діяльності посадових осіб митних органів або відсутність таких показників;
- розробка показників ефективності, які не відповідають специфіці діяльності митних органів, що не дозволяє здійснити об'єктивне оцінювання та негативно впливає на сприйняття служби в митних органах у суспільній свідомості;
- наявність конфлікту інтересів під час реалізації компетенції посадовими особами митних органів;
- недосконала система застосування, ризик орієнтованого підходу у діяльності митних органів;
- низька ефективність стратегічного управління системою митних органів, тощо [41].

За даними аналітичного дослідження «CASE Україна», митні схеми (викривлене декларування, перерваний транзит, зловживання пільгами тощо) – займають перше місце серед усіх схем тіньової економіки з орієнтовними втратами держбюджету у 120-167 млрд грн на рік [42].

У результаті такі дії знижують довіру до державних інституцій, створюють нерівні умови для бізнесу, а також перешкоджають ефективній реалізації митної політики. Тому питання боротьби з корупцією та контрабандою є ключовим у контексті зміцнення митної безпеки та наближення до стандартів ЄС.

У цьому аспекті варто взяти до уваги, що корупційні прояви на митниці мають різноманітні форми, зокрема:

- отримання неправомірної вигоди за прискорене або спрощене митне оформлення товарів;

- заниження митної вартості товарів з метою зменшення податкових зобов'язань;
- приховування або фальсифікація документів, що супроводжують вантажі;
- зловживання службовим становищем для забезпечення інтересів окремих суб'єктів ЗЕД.

Такі дії не лише завдають значних фінансових втрат державному бюджету, але й створюють нерівні умови для ведення бізнесу, підриваючи конкуренцію та стимулюючи тіньову економіку.

У відповідь на виклики, пов'язані з корупцією на митниці, ДМСУ впроваджує низку антикорупційних заходів. Зокрема, реалізується Антикорупційна програма на 2023–2025 роки [43], яка передбачає:

1. Цифровізацію митних процедур для зменшення впливу людського фактору.
2. Впровадження електронного декларування та автоматизованих систем управління ризиками.
3. Підвищення прозорості та відкритості митної інформації для громадськості.
4. Співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема участь у програмі Всесвітньої митної організації з боротьби з корупцією та забезпечення доброчесності в митній сфері (a-CIP).

Одним з важливих та дієвих заходів стало анонімне опитування серед співробітників митних органів і представників приватного сектора про визнання доброчесності митних органів [44], а також введення посади антикорупційного уповноваженого сприяє протидії корупції в митних органах. В свою чергу Ільченко О.В. пропонує доповнити до переліку наявних у МК України основних завдань, котрі виконують митні органи України, повноваження митних органів у сфері протидії корупції як складової митної безпеки [45].

Попри негативні тенденції, результати нового дослідження «Митного індексу», проведеного European Business Association спільно з DHL Express, свідчать про покращення оцінки роботи митної служби з боку бізнесу. У 2024 році інтегральний показник індексу склав 3,40 балів з 5 можливих – це

найвищий рівень за весь період проведення дослідження (порівняно з 3,24 балів у 2023 році). Найпомітніші позитивні зрушення зафіксовано в оцінках якості митних послуг – 3,08 балів (2,76 у 2023) та рівня корупції – 3,53 балів (3,20 у 2023). Разом з тим, оцінка роботи системи «Єдине вікно» дещо знизилась – до 3,59 балів (3,77 у 2023), але залишається найвищою серед усіх компонентів індексу.

Попри позитивну динаміку, бізнес продовжує зіштовхуватись із низкою системних труднощів: 60% респондентів повідомляють про коригування митної вартості; 38% зазначають випадки перекласифікації товарів за кодом УКТЗЕД; 34% зіштовхуються із затримками без пояснень; 39% – із додатковим контролем.

На цьому тлі зростає інтерес бізнесу до митних спрощень: 70% компаній планують отримати статус АЕО або скористатися окремими процедурними перевагами. Користування спільним транзитом зросло з 14% до 20%, а спрощеннями транзиту – з 4% до 15% [46].

Отже, ефективна боротьба з контрабандою, посилення безпекових функцій митниці та встановлення персональної відповідальності її працівників є визначальними складовими успішної реформи митної служби. Саме ці заходи сприятимуть зміцненню митної безпеки України та створенню сприятливих умов для розвитку чесного бізнесу.

Корупція на митниці є системною проблемою, що потребує комплексного підходу до її вирішення. Необхідно не лише впроваджувати технологічні інновації та антикорупційні програми, але й забезпечити належний контроль за їх реалізацією, підвищити відповідальність посадових осіб та активізувати участь громадськості у моніторингу діяльності митних органів. Тільки за умови комплексних та послідовних дій можливо досягти суттєвого зниження рівня корупції в митній сфері та зміцнити митну безпеку України.

2.2 Аналіз індикаторів митної безпеки України

Митна безпека є невід’ємною складовою національної безпеки держави, яка забезпечує захист її економічних інтересів, що передбачає належну організацію та результативне управління митною системою шляхом боротьби з нелегальним переміщенням товарів, протидії контрабанді та митним правопорушенням. В умовах глобалізації світових економічних процесів та зростання міжнародної торгівлі роль митної системи значно зростає, оскільки вона є бар’єром на шляху незаконного обігу товарів, зокрема зброї, наркотиків, фальсифікованої продукції, а також виконує фіскальні функції щодо наповнення державного бюджету.

Для України питання митної безпеки набуло особливої актуальності у зв’язку з повномасштабною війною з боку РФ, а також із процесами євроінтеграції та прагненням стати повноправним членом ЄС. Відповідність європейським стандартам, боротьба з корупцією на митниці, прозорість митних процедур, цифровізація та запровадження системи спільного транзиту (NCTS) стали пріоритетами державної політики у сфері митної безпеки.

У період 2020–2024 років Україна пережила складні соціально-економічні трансформації, зокрема в митній сфері. Було впроваджено низку законодавчих та інституційних змін, що дозволили покращити контроль над митними процесами, підвищити рівень виявлення правопорушень та суттєво знизити обсяги «сірого імпорту». Зокрема, одним із ключових досягнень стало запровадження кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, що дало змогу більш ефективно протидіяти системним загрозам у митній сфері.

У цьому розділі буде здійснено детальний аналіз ключових індикаторів митної безпеки України за 2020–2024 роки із метою виявлення динаміки змін, оцінки ефективності запроваджених заходів та визначення ключових тенденцій у сфері протидії митним загрозам.

З огляду на події, які «впливали» протягом зазначених років на ЗЕД як світу, так і України, зокрема, пандемія COVID-19 та повномасштабна

військова агресія з боку РФ – питання зміцнення національної безпеки набуває пріоритетного значення.

Враховуючи той факт, що ключовою метою реалізації митної безпеки виступає забезпечення ефективного та стабільного функціонування митної системи України, що, в свою чергу, досягається шляхом результативної роботи митних органів, вважаємо, що саме фіскальна складова відіграє вирішальну роль у забезпеченні митної безпеки, оскільки вона спрямована на захист національних економічних інтересів у зовнішньо-економічній і фінансовій сферах одночасно [6].

Рівень виконання митною службою своїх фіскальних функцій зумовлюється низкою чинників, серед яких – ефективність діяльності митних органів, обсяг фінансування їх утримання, а насамперед – цілісність і послідовність державної митної політики, її нормативно-правове регулювання та загальна економічна ситуація в країні.

Митна безпека тісно пов'язана з системою митного оподаткування. Завдяки диференційованим ставкам митного тарифу, митне оподаткування з одного боку виконує функцію бар'єру для контрабанди, неефективної структури імпорту та експорту, а також запобігає виникненню від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі. З іншого боку, воно сприяє вільному переміщенню товарів, робочої сили й капіталу, що створює сприятливі умови для економічного розвитку країни через її інтеграцію у світовий поділ праці [45, с. 320].

Одним із ключових завдань митних органів України є розвиток міжнародного співробітництва у сфері митної справи. На сьогодні укладено понад 40 двосторонніх міжурядових угод про співробітництво та взаємну допомогу у митній сфері, а також понад 70 міжвідомчих угод між митними адміністраціями. Ці документи створюють правове підґрунтя для обміну інформацією з метою запобігання, виявлення та розслідування випадків контрабанди і порушень митного законодавства [66, с. 136].

Окрім міжнародного співробітництва, важливим завданням митних органів залишається наповнення ДБУ. Рівень митної безпеки, зокрема, може

оцінюватися за динамікою надходжень митних платежів, що стягуються митними органами. Фіскальна функція митниці є однією з найважливіших, адже вона водночас забезпечує захист національних економічних інтересів у зовнішньоекономічній та фінансовій сферах.

У контексті економічної безпеки визначаються відповідні показники — індикатори, що дозволяють оцінити реальний стан національної економіки. Враховуючи актуальність забезпечення митної безпеки в умовах воєнного часу та євроінтеграції, надзвичайно важливо провести аналіз ключових індикаторів митної безпеки України.

З метою оцінки ефективності митної політики України в контексті забезпечення митної безпеки доцільним є аналіз питомої ваги окремих показників митної безпеки. У таблиці 2.2 наведено показники частки митних доходів у загальній структурі доходів бюджету, частки митних доходів у податках і зборах, а також коефіцієнта покриття імпорту експортом.

Таблиця 2.2

Показники митної безпеки України

Індикатори	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Частка митних доходів у доходах ДБУ, %	33,6	37,6	27,4	27,7	25,2
Частка митних доходів у податках і зборах, %	33,6	37,6	27,4	27,7	25,2
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,91	0,94	0,84	0,57	0,59

Джерело: складено автором на основі даних [46-49]

Проаналізувавши показники індикаторів митної безпеки України можемо спостерігати, що найбільші частки митних доходів у доходах ДБУ та податкових надходженнях були у 2021 році, що свідчить про відновлення зовнішньоекономічної діяльності після пандемійних обмежень. У 2020 році світ все ще був під впливом карантинних обмежень від COVID-19, коли країни закривали свої кордони для експорту та імпорту, тому і зменшилася торгівля між країнами. На початку 2022 року обсяги зовнішньої торгівлі зростали у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Проте з початком

повномасштабного вторгнення РФ Україна була змушена знову обмежити ЗЕД внаслідок обмеженням логістичних маршрутів (країна втратила доступ до основних торговельних напрямків – північного, східного та тимчасово південного. У результаті залишився лише західний напрямок – через кордон з ЄС та Молдовою) та тимчасовим скасуванням мит для підтримки економіки. Починаючи з кінця лютого 2022 року, обсяги експорту та імпорту різко скоротилися. Лише в травні розпочалося поступове відновлення міжнародної торгівлі. У цей період для підтримки економіки на окремі товари було скасовано або знижено митні збори. Як наслідок, у 2022 році спостерігалось суттєве скорочення частки митних надходжень у доходах ДБУ. За 2023–2024 можемо спостерігати незначне коливання (27,7% – 25,2%), яке вказує на поступове, але нестабільне відновлення митної системи.

Частка митних доходів у податках і зборах (%)

Динаміка ідентична до попереднього індикатора, що логічно, оскільки митні надходження є важливою складовою податкової системи. Поступове зниження свідчить про переорієнтацію джерел наповнення бюджету або про довготривалі наслідки війни.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом – показує наскільки доходи від експорту покривають витрати на імпорт. На превеликий жаль значення кожного року менше 1, що вказує на те, що Україна має постійний торговельний профіцит. Лише у 2020 та 2021 роках його значення приближалось до 1, що свідчить про майже збалансоване зовнішньоторговельне сальдо в ті роки. Причиною його поступового зниження з 2022 року почав відбуватися на фоні війни та подальше падіння вказує на суттєву диспропорцію. Це може бути пов'язано з руйнуванням експортної інфраструктури, окупацією портів, зниженням виробництва, а також із зростанням потреб в імпорті (зброя, техніка, пальне, гуманітарні товари тощо).

За результатами проведеного аналізу можемо зробити висновки, що митна безпека України зазнала серйозних викликів у 2022–2024 роках. Основними чинниками стали бойові дії, втрата частини логістичних шляхів,

зміни в податковій політиці та дисбаланс у зовнішній торгівлі. Поточна тенденція свідчить про необхідність стратегічного відновлення експортного потенціалу, підвищення ефективності митного адміністрування та інтеграцію до європейських ринків.

ПДВ, АП та мито належать до непрямих податків. Це податки, які стягуються з товарів і послуг та включаються до їхньої вартості у вигляді націнки до ціни або тарифу. Фактично їх сплачують споживачі під час придбання товарів або отримання послуг.

Рис. 2.1. Динаміка митних надходжень до Державного бюджету України за період 2020–2024 рр., млрд. грн.

Джерело: складено за даними [47]

На рисунку 2.1 зображено динаміку митних надходжень до ДБУ. Аналіз показує, що найбільшу частку цих надходжень становить ПДВ, оскільки він застосовується до більшості імпортованих товарів і послуг. Найвищий показник у 2024 році (466,1 млрд грн), що може свідчити про зростання імпорту, відновлення економічної активності або зміну в митному адмініструванні. Найнижчий у 2022 році (253,1 млрд грн), що пов'язано з воєнними подіями, зменшенням обсягів торгівлі та звільненням окремих товарів від оподаткування ПДВ у зв'язку з потребами воєнного часу.

Меншу частку надходжень формує АП, який стягується виключно з підакцизної продукції, та мито, що справляється під час переміщення товарів через митний кордон. АП демонструє помірну динаміку з коливаннями, що залежать від імпорту тютюнових виробів, алкоголю, пального тощо. Найбільше зростання відбулося у 2024 році (105,2 млрд грн), що може бути результатом посилення контролю, повернення акцизних ставок після пільгових періодів чи зростання обсягів імпорту таких товарів. Найнижчий у 2022 році (41,7 млрд грн), що знову ж таки пов'язано з війною та зниженням споживання.

Частка мита є найменшою серед трьох основних джерел митних надходжень. У 2020–2024 роках мито зросло з 30,5 до 48,3 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення імпорту та зміну митного регулювання. У 2022 рік має найменший показник (26,2 млрд грн), що підтверджує зменшення обсягів зовнішньої торгівлі в умовах початку повномасштабної війни.

Усі три види митних платежів демонструють зниження у 2022 році, що безпосередньо пов'язано з початком вторгнення РФ, зниженням ділової активності та введенням податкових пільг. Відновлення у 2023–2024 роках вказує на адаптацію економіки до нових умов, посилення фіскального контролю та зростання зовнішньоторговельної активності.

ПДВ залишається домінуючим джерелом надходжень, формуючи понад 75% у структурі митних платежів.

На зараз ДМСУ має такі ІТ-досягнення, як:

1. Побудова нового мобільного резервного центру обробки даних (ЦОД).
2. NCTS, за якою транзитні перевезення товарів здійснюється в рамках однієї транзитної процедури.
3. АЕО. Сьогодні українські компанії, які доводять високу надійність та якість свого бізнесу, активно отримують статуси АЕО, а отже, – довіру митниці та цілу низку важливих митних переваг і спрощень. Це забезпечує участь українських АЕО у формуванні безпечних ланцюгів постачання товарів. Це слугувало поштовхом для створення Системи для роботи з рішеннями митних

органів (CDS.UA), яка допоможе уніфікувати та автоматизувати основні процеси щодо надання митними органами суб'єктам ЗЕД відповідних дозволів та авторизацій. За приклад було взято європейську ІТ-систему «Customs Decision System» (CDS). Представники бізнесу зможуть подавати заяви на ухвалення рішень митними органами в електронному вигляді та бачити в режимі онлайн, як відбувається приймання та розгляд їхніх заяв.

4. Підприємства, які отримали авторизацію на застосування спрощення «процедури випуску за місцезнаходженням», можуть здійснювати частину митних формальностей самостійно. Реалізація проєкту стала можлива завдяки доопрацюванню Автоматизованої системи митного оформлення (АСМО) [50].

5. Система управління гарантіями (GMS), в межах якої гарантії можуть передавати всі види гарантій в електронному вигляді, а також у безпаперовій формі вносити зміни та відкликати їх.

6. Телеграм-бот ДМСУ, який допомагає отримувати сповіщення про статус поданих митних декларацій (прийняття до оформлення, відмова в прийнятті, оформлення, відмова в митному оформленні, перетин кордону) та запитувати інформацію про залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку.

7. Податкова та митниця надали одна одній доступ до своїх інформаційних баз, що дає змогу оперативно виявляти та блокувати порушення законодавства платниками податків, що завозять товар на митну територію України й потім його реалізують. Ідеться про завищення цін під час реалізації.

Розвиток цифрових технологій одночасно породив нові загрози, які безпосередньо впливають на стан митної безпеки держави. Інформаційні та цифрові технології в митній сфері – це фактор подвійного значення: вони як покращують процеси, так і створюють нові вектори атак на митну безпеку. Для мінімізації ризиків, які є головною загрозою для митної безпеки, необхідна інтегрована стратегія з кіберзахисту, інформаційної «гігієни» та міжнародної взаємодії.

Основні інформаційні загрози у митній сфері:

1) кіберзлочинність – спроби несанкціонованого доступу до баз даних митних органів, підміна або знищення інформації. Нариклад, у 2021 році кілька митних систем у країнах Східної Європи стали жертвами DDoS-атак, через що було паралізовано роботу на кордонах на кілька діб.

2) маніпулювання даними в електронних деклараціях – використання «фальшивих» кодів УКТЗЕД, заниження митної вартості шляхом підміни цифрових даних;

3) інсайдерські загрози – витік даних з боку співробітників митних структур або підрядних ІТ-компаній;

4) залежність від іноземного програмного забезпечення – використання незахищених або ворожих цифрових продуктів у системах митного адміністрування.

До ризиків інформаційного впливу можемо віднести:

– підробку або фальсифікацію цифрових сертифікатів походження товару;

Крім того, ще одним масштабним проектом з цифровізації митної справи для цілей митної безпеки та спрощення міжнародної торгівлі є впровадження загальноєвропейського митного середовища єдиного вікна, що забезпечує взаємодію між митними та іншими контролюючими органами під час переміщення товарів через митні кордони шляхом покращення обміну інформацією та цифрової співпраці між митними адміністраціями та іншими органами, відповідальними за виконання функцій контролю на кордоні ЄС.

Цей механізм встановлює централізовану основу для взаємодії систем імпорту, експорту та транзиту держав-членів із іншими системами ЄС, які керують не митними формальностями. Ця система відома як Система обміну сертифікатами єдиного митного вікна ЄС (EU CSW-CERTEX) і почала роботу в пілотному режимі з 2017 року. Цей інструмент розроблено для покращення обміну та обробки даних, які надають митним та іншим контролюючим органам суб'єкти ЗЕД, в режимі реального часу. Ця перевірка додатково забезпечує належний моніторинг та контроль кількості товарів, які

імпортуються чи експортуються на рівні ЄС, таким чином зменшуючи ризики шахрайства та прогалини у забезпеченні виконання незрозумілих вимог.

CERTEX – це електронна система технічно відома як проміжне програмне забезпечення. Будучи центральним компонентом середовища Єдиного вікна, забезпечує технічну взаємодію між національними середовищами єдиного вікна та середовищем ЄС. Причому, обмін інформацією між національними митними системами та іншими системами ЄС відбувається в обох напрямках. CERTEx охоплює цифровий обмін великою кількістю документів (тобто сертифікатів, ліцензій, дозволів тощо), які зберігаються в різних системах і базах даних ЄС та регулюються галузевим законодавством.

Впровадження ICS2 стало значним кроком у забезпеченні безпеки та підвищенні ефективності митного оформлення товарів, що ввозяться в ЄС, та відображає загальні зусилля ЄС щодо модернізації митних процедур.

Водночас, використання цих систем сприяє не тільки оптимізації митних процедур, але й підвищенню прозорості та відповідальності в митній діяльності, а також забезпечує ефективніший контроль за переміщенням товарів через кордони. Ці системи та інструменти взаємодіють між собою, створюючи комплексну інфраструктуру для обміну митною інформацією в ЄС, що сприяє підвищенню ефективності митних операцій, забезпеченню безпеки ланцюгів поставок та спрощенню торгівлі.

2.3. Удосконалення системи митної безпеки України на основі європейського досвіду

У контексті обраного курсу на європейську інтеграцію Україна офіційно задекларувала прагнення стати повноправним учасником Європейської спільноти, що передбачає не лише гармонізацію економічної політики, а й адаптацію до європейських безпекових стандартів. Ефективна реалізація євроінтеграційного курсу та імплементація міжнародних норм у митній сфері

потребують перегляду підходів до формування інституційної спроможності української митниці. В умовах сучасних викликів митна служба набуває нової ролі – не лише як інструмент фіскального контролю, а й як важливий елемент регуляторного та безпекового механізму держави, зазначає Дорофєєва Л. М. [13, с. 98].

З точки зору ЄС, загрози митній безпеці можна додатково класифікувати за масштабом впливу:

- загрози національній митній безпеці окремих країн-членів;
- загрози загальній митній безпеці ЄС.

Особлива увага ЄС поділяється саме зовнішнім загрозам, пов'язаним з переміщеннями товарів і транспортних засобів через митні кордони Союзу з третіх країн. Основні загрози митній безпеці ЄС включають такі аспекти:

- контрабанда та порушення митних правил: незаконне переміщення товарів через митні кордони, у тому числі контрабанда наркотичних засобів, культурних цінностей та інших заборонених товарів, може сприяти злочинності та призвести до втрат доходів.

- терористичні загрози: незаконні угруповання можуть намагатися використовувати митницю для ввезення заборонених товарів або матеріалів (як то вибухові речовини, зброя тощо) з метою вчинення терористичних актів і диверсій, – дана група становить собою загрози найвищого рівня небезпек.

- економічна злочинність: так зване «відмивання коштів», ухилення від оподаткування та інші види економічних злочинів можуть відбуватися через митницю, загрожуючи економічній стабільності та законності, створюючи при цьому глобальні загрози не лише митній безпеці, а й в цілому економічній безпеці ЄС та його країн-членів.

- контрафактні товари та порушення прав інтелектуальної власності: підроблені товари можуть ввозитися в ЄС з метою обходу митних процедур, а це своєю чергою може призвести до втрат для легальних виробників і підірвати ринкову конкуренцію.

– недотримання стандартів безпеки і якості: ввезення товарів, що не відповідають стандартам безпеки та якості (наприклад споживчих товарів, продуктів харчування, лікарських засобів і таке інше), що може становити загрозу для життя чи здоров'я споживачів, довкіллю тощо;

– порушенням санкційної політики: порушення встановлених обмежень і заборон, пов'язаних із запровадженням санкційного режиму, у т.ч. секторальними санкціями; а також відносно товарів і технологій, у т.ч. товарів подвійного призначення, – підриває санкційний режим.

Таким чином, загрози митній безпеці мають комплексний характер і доволі часто є взаємопов'язаними. Тому як Україна, так і ЄС, зіштовхуються з необхідністю зміцнювати митну безпеку, адаптуватись до нових викликів та співпрацювати на міжнародному рівні для ефективної протидії спільним митним викликам і загрозам.

Митні органи ЄС насамперед несуть відповідальність щодо нагляду за міжнародною торгівлею Союзу, таким чином сприяючи чесній і відкритій торгівлі, реалізації зовнішніх аспектів внутрішнього ринку, спільної торговельної політики та інших спільних політик Союзу, що впливають на торгівлю та загальну безпеку ланцюга поставок. При цьому митні органи мають вживати заходів, що спрямовані, зокрема, на таке:

- 1) захист фінансових інтересів Союзу та його держав-членів;
- 2) захист Союзу від недобросовісної та незаконної торгівлі, водночас підтримуючи законну підприємницьку діяльність;
- 3) забезпечення захисту та безпеки Союзу та його резидентів, а також охорона довкілля, за потреби у тісній співпраці з іншими органами; та
- 4) підтримання належного балансу між митним контролем і сприянням законній торгівлі [51, с. 213].

У межах Митного союзу ЄС митні органи держав-членів несуть відповідальність за здійснення широкого та постійно зростаючого спектра контрольних функцій. На сьогодні Митний союз ЄС став ключовим елементом функціонування єдиного європейського ринку. Він виконує важливу роль у

забезпеченні безпеки зовнішніх кордонів ЄС, захищаючи громадян від заборонених і небезпечних товарів – зокрема зброї, наркотиків та екологічно шкідливої продукції. Одночасно митна система сприяє ефективній торгівлі ЄС з іншими країнами світу. Крім того, Митний союз є важливим джерелом надходжень до бюджету ЄС [21, с. 288–289]

Завдяки впровадженню комплексу цілеспрямованих заходів митні органи ЄС суттєво підвищують рівень захисту як зовнішніх кордонів ЄС, так і його громадян від загроз, пов'язаних з незаконною торгівлею та організованою злочинністю. Водночас ці заходи спрямовані на досягнення оптимального балансу між ефективним митним контролем і сприянням легальній міжнародній торгівлі.

До ключових елементів зміцнення митної безпеки та безпеки міжнародних логістичних ланцюгів належать:

- впровадження системи попереднього інформування шляхом обов'язкового подання електронних даних для аналізу та ідентифікації потенційних безпекових ризиків ще до прибуття товарів на зовнішні кордони ЄС (система імпортного контролю – Import Control System, ICS);

- модернізація транзитних процедур на основі впровадження комп'ютеризованої системи спільного транзиту (NCTS), що забезпечує ефективний контроль і простежуваність переміщення вантажів;

- розвиток партнерства між митними органами та бізнесом через реалізацію програми авторизованих економічних операторів (АЕО), яка передбачає надання спрощень на основі довіри до суб'єктів господарювання;

- створення єдиної системи управління ризиками, яка дозволяє зосередити контрольні заходи на вантажах підвищеного ризику, водночас підтримуючи законну торгівлю та забезпечуючи прозорі умови для бізнесу;

- формування інструментів взаємного обміну митною інформацією, зокрема з третіми країнами, та активізація міжнародного співробітництва у сфері митної справи й боротьби з транскордонною організованою злочинністю.

ЄС має багаторівневу систему митного контролю, засновану на принципах електронного управління, взаємодії між державами-членами, високих стандартах прозорості, а також жорсткому антикорупційному контролю. Цей підхід дозволив ЄС забезпечити високий рівень безпеки як на зовнішніх кордонах, так і у внутрішньому митному просторі.

Використання міжнародних принципів та стандартів має важливе значення для забезпечення митної безпеки ЄС та, зокрема, передбачає:

1. Підвищення безпеки ланцюга поставок визначених у SAFE, серед своїх держав-членів та на кордонах. Це включає впровадження передових методів перевірки та сканування для ідентифікації потенційних загроз ще до того, як товари досягнуть кордонів ЄС. Використання попередньої інформації та декларуванню, при цьому, відводиться провідна роль.

2. Сприяння міжнародній співпраці полягає у тому, що SAFE закликає до тісної співпраці між митними органами на міжнародному рівні та між митницею та бізнесом. ЄС використовує цей принцип для поглиблення співпраці з ключовими торговими партнерами, сприяючи обміну інформацією про ризики та кращі практики.

3. АЕО. ЄС активно підтримує програму АЕО, яка відповідає рекомендаціям SAFE щодо взаємного визнання програм безпеки та спрощення процедур. Це дозволяє надійним компаніям, які відповідають стандартам безпеки, користуватися перевагами спрощених митних процедур.

4. Цифровізація митного оформлення. Відповідно до SAFE, ЄС продовжує розвивати та впроваджувати цифрові рішення для митного оформлення та обміну даними, що сприяє ефективності, прозорості та безпеці митних процедур.

Таким чином, впровадження відповідних принципів та стандартів допомагає ЄС ефективніше протистояти загрозам митній безпеці, таким як тероризм, контрабанда та митні правопорушення, забезпечуючи безпеку та сприяння законній міжнародній торгівлі.

Наступний крок реформування – це цифровізація митної справи в Україні разом з країнами ЄС.

Зростаючі обсяги світової торгівлі та стрімкий розвиток сучасних технологій вимагають нових підходів до роботи з митною інформацією та обміну даними між митними адміністраціями різних країн, у тому числі ЄС.

Митні інформаційні системи мають забезпечувати якісний обмін даними та високий рівень надійності. Також вони повинні бути сумісними з аналогічними системами різних країн. Для цього потрібно зменшити різницю між митними формальностями, що передбачає гармонізацією митних процедур.

Гармонізація митних процедур є необхідною умовою для європейської інтеграції України та одним із ключових зобов'язань у межах економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Вона сприяє забезпеченню прозорості діяльності української митниці та становить важливий елемент митної безпеки.

Технології швидко змінюються, водночас із появою низки ключових трендів, як-то хмарні обчислення, мобільні технології, передова аналітика та управління даними. Наприклад, технологічні рішення, що використовуються в митній галузі, включають такі ІТ-інструменти і технології [52]:

1. Електронне урядування (e-Government) передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення ефективного доступу громадян і бізнесу до публічних послуг та інформації. Його ключовими складовими є електронне подання документів (е-декларування), функціонування безпаперового середовища, а також розвиток електронних сервісів, ресурсів і порталів. У сфері цифровізації митної справи та міжнародної торгівлі прикладом реалізації принципів електронного урядування є запровадження Єдиного вікна для міжнародної торгівлі.

2. Великі масиви даних (BiG Data), телематика та інтелектуальний аналіз даних, у тому числі можливе використання хмарних технологій. Зазначений інструмент активно застосовується митними органами, зокрема підрозділами митної статистики та аналізу ризиків, для обробки великих обсягів даних,

пов'язаних з обсягами та структурою зовнішньоекономічної діяльності, показниками міжнародної торгівлі, а також для цілей ефективного управління ризиками.

3. Штучний інтелект (AI), що є провідним технологічним трендом сучасності, у розвиток якого щорічно інвестуються мільярди доларів з боку провідних світових технологічних компаній. У контексті митної справи технології ШІ сприяють автоматизації процесів прийняття рішень митними органами, а також активно використовуються для аналізу ризиків та оптимізації інших бізнес-процесів у системі митного адміністрування.

4. Неінвазивні засоби контролю, зокрема технології, що базуються на інтелектуальному аналізі рентгенівських зображень із використанням спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення аномалій, набувають все ширшого застосування в митній сфері. Використання таких рішень сприяє істотному підвищенню пропускної спроможності пунктів пропуску, зменшенню навантаження на персонал митних органів, а також забезпечує більш високу точність і ефективність контролю при виявленні порушень, пов'язаних із переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон.

5. Система аналізу та управління ризиками (Risk management system), що забезпечує можливість автоматизованого визначення вантажів і переміщень підвищеного ризику для застосування відносно них заходів підвищеного митного контролю, у тому числі із застосуванням технологій штучного інтелекту та хмарних обчислень для цілей аналізу ризиків та підвищення ефективності управління митними процесами в цілому.

Повномасштабна цифровізація та автоматизація діяльності митних органів передбачає комплексну трансформацію процедур митного адміністрування на основі сучасних цифрових технологій. Зокрема, до основних напрямів такої трансформації належать:

- цифрова модернізація процесів митного оформлення та митного контролю як до, так і після випуску товарів із використанням технологій штучного інтелекту та інструментів обробки великих даних;
 - запровадження інтелектуальної системи управління ризиками з метою підвищення ефективності контролю та зниження рівня порушень;
 - використання автоматизованих технологій здійснення митних операцій без безпосередньої участі посадових осіб у пунктах пропуску через державний кордон;
 - створення та підтримка довгострокових архівів юридично значущих електронних документів для забезпечення прозорості та збереження цифрової доказової бази;
 - інтеграція міжнародних електронних систем верифікації та сертифікації походження товарів відповідно до вимог світової торгівлі;
 - автоматизація процесів контролю достовірності класифікації товарів та виявлення порушень, пов'язаних із некоректним зазначенням класифікаційного коду товарів відповідно до УКТ ЗЕД;
 - застосування інтегрованих механізмів міжвідомчого обміну інформацією для забезпечення узгодженості дій контролюючих органів;
 - участь у формуванні національного механізму «єдиного вікна» шляхом модернізації системи «Єдиного вікна для міжнародної торгівлі» та її інтеграції із системами «єдиного вікна» митних адміністрацій держав-членів Європейського Союзу.
- Досягти зазначених цілей можливо, принаймні, шляхом застосування таких засобів, як:
- гармонізований обмін інформацією на основі міжнародно прийнятих моделей даних і форматів повідомлень;
 - реорганізація митних і пов'язаних процесів з метою оптимізації їх ефективності та результативності;
 - надання суб'єктам ЗЕД широкого спектру електронних митних послуг.

Для реалізації зазначених цілей ЄС сприяє взаємодії та інтеграції електронних митних систем із відповідними системами третіх країн або міжнародних організацій та їх доступності з метою створення цифрового безпаперового середовища на міжнародному рівні.

Вважаємо доцільним і перспективним напрям розбудови електронної митниці (e-Customs) в ЄС.

Цифрова стратегія ЄС ґрунтується на загальній структурі Європейської стратегії взаємодії (EIS) та Європейської структури сумісності (EIF). Мета полягає в тому, щоб транс'європейські ІТ-системи та національні системи митного оформлення базувалися на моделі митних даних ЄС (Customs Data Model – EU CDM), що слугує технічним інструментом, який моделює вимоги до даних, для технічних розробок різних ІТ-систем, що використовуються ЄС.

Цілями розробки та впровадження таких інформаційних систем є:

- полегшення процедури імпорту та експорту;
- зменшення адміністративних витрат, скорочення часу оформлення;
- координація спільного підходу до контролю товарів;
- забезпечення належного стягнення всіх митних та інших зборів;
- забезпечення швидкого і зручного обміну відповідною інформацією щодо міжнародного ланцюга поставок;
- забезпечення безперебійного потоку даних між адміністраціями країн-експортерів та країн-імпортерів, а також між митними органами та суб'єктами господарювання.

Зазначені цілі досягаються принаймні такими засобами, як:

- гармонізований обмін інформацією на основі міжнародно прийнятих моделей даних і форматів повідомлень;
- реорганізація митних і пов'язаних процесів з метою оптимізації їх ефективності та результативності;
- надання суб'єктам ЗЕД широкого спектру електронних митних послуг.

Відбувається поступове узгодження митного законодавства із законодавством ЄС, удосконалення системи митного оформлення та розробка нових митних ІТ-систем, а також боротьба з корупцією.

Основними напрямками цифрової трансформації та подальшого розвитку української митниці на сьогодні є:

- 1) спрощення митних процедур завдяки імплементації стандартизованих європейських митних процесів та широкого використання інформаційних технологій;
- 2) розвиток інформаційного обміну з митними органами європейських країн для прискорення митних формальностей та зменшення процедурних навантажень на бізнес;
- 3) модернізація електронних систем та впровадження нових рішень для створення сучасного сервіс-орієнтованого ландшафту інформаційно-комунікаційних систем європейського зразка;
- 4) трансформація та розвиток кадрового забезпечення ДМСУ для оновлення процесів управління змінами;
- 5) забезпечення можливостей безпечного та безперервного функціонування митних інформаційно-комунікаційних систем, що мають критичне значення.

Ключовим у питанні подальшої ІТ-трансформації української митниці у контексті євроінтеграції є реалізація нового Довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації ДМСУ та її територіальних підрозділів. Це ключовий документ із впровадження та розвитку митних інформаційних систем, а також цифрової трансформації української митниці. Як загальний інструмент управління проектами, він є важливим для забезпечення подальшого оперативного планування та реалізації всіх ІТ-проектів, пов'язаних з удосконаленням механізмів електронної митниці.

Оскільки цей документ розроблено у контексті виконання Угоди про асоціацію в частині гармонізації митних процесів з європейськими

стандартами, то особливу увагу приділено виконанню вимог щодо майбутніх інтеграцій до митних електронних систем ЄС. Саме тому національний план цифрової трансформації базується на Багаторічному стратегічному плані електронної митниці ЄС (MASP-C), та має на меті:

- забезпечити ефективне адміністрування заходів і ресурсів, потрібних для досягнення цілей цифрової трансформації;
- впровадити ефективне управління IT-проектами, встановлюючи як стратегічну структуру, так і етапи реалізації відповідних змін;
- забезпечити загальне управління правовими, технічними та операційними аспектами нових IT-проектів у сфері митної цифровізації.

Таким чином, впровадження Україною режиму спільного транзиту на базі NCTS, Програми АЕО та створення нових IT інструментів, стали ключовими тенденціями цифровізації, яка ґрунтується на впровадженні європейських діджитал-практик у повсякденну діяльність ДМСУ та її територіальних підрозділів.

ВИСНОВКИ

В результаті досягнення мети кваліфікаційної роботи: аналіз сучасних механізмів забезпечення митної безпеки, визначення ключових викликів, що постають перед митними органами в умовах глобалізації та цифровізації, а також виокремлення перспективних напрямів вдосконалення митної політики та інструментів контролю та реалізації поставлених завдань отримано такі висновки.

1. Щодо розкриття сутності поняття митна безпека, за результатами аналізу поглядів вчених на визначення дефініції «митна безпека» та в контексті нашого дослідження, можемо зазначити, що *сутність митної безпеки* полягає у впровадженні комплексу організаційних, правових та технічних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та нейтралізацію загроз, пов'язаних з переміщенням товарів, транспортних засобів і осіб через митний кордон. Це включає не лише контроль за дотриманням митного законодавства, а й захист національних та економічних інтересів у митній сфері.

Проведений аналіз дозволив виділити основні характеристики митної безпеки до яких віднесено наступні: системність, комплексність, здатність реагувати на новітні загрози, превентивність та міжнародну інтегрованість.

Також було розглянуто систему забезпечення митної безпеки та виділено об'єкт, предмет, суб'єкти, загрози й небезпеки митним інтересам, які охоплюють джерела й носіїв загроз.

2. Під час з'ясування умов та чинників забезпечення митної безпеки було узагальнено основні умови необхідні для ефективного функціонування системи митної безпеки, а саме законодавче, організаційне, технічне, матеріальне забезпечення та міжнародна співпраця. Під час дослідження було виявлено ключові пріоритети та інструменти, необхідні для формування ефективної й стійкої системи митного контролю та захисту, а саме: боротьба з корупцією в митних органах; впровадження електронного управління

кордонами; використання сучасних методів і процедур у роботі митних органів; розвиток партнерських відносин між митними органами та суб'єктами ЗЕД; підвищення професійної культури і кваліфікації працівників митної служби.

Також було виявлено критерії за якими оцінюється митна безпека, а саме: рівень захищеності митних кордонів; частка митних надходжень у загальних доходах державного бюджету; повнота митного оформлення та дотримання митних процедур; ефективність використання засобів митно-тарифного і нетарифного регулювання; спрощення міжнародної торгівлі; впровадження сучасних інформаційних технологій; стан транзитних перевезень через територію країни; результати заходів із протидії митному шахрайству; ефективність громадських комунікацій та дотримання інформаційних стандартів.

Означені фактори ним було згруповано за чотирма блоками, а саме:

1. Чинники безумовного впливу.
2. Чинники, які є наслідком об'єктивних процесів еволюції системи.
3. Чинники впливу зовнішнього середовища.
4. Чинники, що виникають у результаті внутрішнього розвитку країни:

Також було виокремлено якісну характеристику стану митної безпеки, як «митна безпекоспроможність». До індикаторів, які можуть бути виявлені на основі доступної інформації та практично характеризують рівень митної безпекоспроможності, належать такі: кількість суб'єктів, що здійснюють ЗЕД; обсяги й динаміка імпортно-експортних операцій; привабливість транзитного потенціалу та відповідні показники; кількість митних правопорушень, як зовнішніх (вчинених суб'єктами ЗЕД, перевізниками, фізичними особами), так і внутрішніх (вчинених працівниками митної служби); тривалість митних процедур; рівень технічного забезпечення митного контролю; масштаби ризиків втрати бюджетних надходжень то

Отже, ключовими індикаторами митної безпеки є, передусім, повнота надходження митних платежів до ДБУ та ефективність виявлення

правопорушень у сфері митного регулювання. А градацію індикаторів доцільно здійснювати на трьох рівнях: зовнішньому, державному та внутрішньому. Отже, в сучасних умовах головними критеріями оцінювання митної безпеки держави мають бути повнота сплати митних платежів і частота виявлення випадків митних правопорушень, що характеризують повноту виконання економічної та правоохоронної функцій митними органами і стан захищеності митних кордонів держави.

3. Дослідження особливостей механізмів забезпечення митної безпеки показало, що механізми забезпечення митної безпеки – це сукупність інституційних, правових, організаційних, інформаційних та технічних заходів і засобів, спрямованих на захист митного простору держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також на забезпечення законності та ефективності ЗЕД.

До них було віднесено: інституційний, правовий, організаційний, міжнародний, антикорупційний, технічний та інформаційно-аналітичний механізми.

4. Розгляд контрабанди та корупції, як основних загроз митної безпеки допоміг визначити, що ефективна боротьба з контрабандою, посилення безпекових функцій митниці та встановлення персональної відповідальності її працівників є визначальними складовими успішної реформи митної служби. Корупція на митниці є системною проблемою, що потребує комплексного підходу до її вирішення. Необхідно не лише впроваджувати технологічні інновації та антикорупційні програми, але й забезпечити належний контроль за їх реалізацією, підвищити відповідальність посадових осіб та активізувати участь громадськості у моніторингу діяльності митних органів. Тільки за умови комплексних та послідовних дій можливо досягти суттєвого зниження рівня корупції в митній сфері та зміцнити митну безпеку України. Саме ці заходи сприятимуть зміцненню митної безпеки України та створенню сприятливих умов для розвитку чесного бізнесу.

5. Аналіз індикаторів митної безпеки України засвідчив, що впродовж 2020–2024 років Україна реалізувала низку важливих заходів у сфері митної

політики, зокрема – запровадження кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, модернізація цифрових інструментів, розвиток системи спільного транзиту NCTS, розширення практики авторизованих економічних операторів (АЕО) та активізація міжнародного співробітництва. Водночас ці роки стали періодом глибоких викликів: пандемія COVID-19, руйнування логістичних ланцюгів, тимчасове скасування мит і податкових надходжень, а також зниження показників торгівельного балансу.

Показники митної безпеки свідчать про скорочення частки митних надходжень у структурі доходів державного бюджету, особливо в 2022 році, що зумовлено воєнними діями. Однак, починаючи з 2023 року, простежується поступове, хоча й нестабільне відновлення. Найбільшу частку у митних надходженнях продовжує займати ПДВ, що вказує на значну фіскальну роль митної служби. Водночас коефіцієнт покриття імпорту експортом демонструє стійкий дефіцит торгівельного балансу, що свідчить про економічну вразливість держави.

Особливої уваги потребує питання цифрової трансформації митної системи. Запровадження інноваційних ІТ-рішень, таких як: CDS.UA, GMS, телеграм-боти ДМСУ, інтеграція з базами даних ДПС, впровадження системи CERTEX та ICS2 сприяє підвищенню ефективності контролю, прозорості процедур і швидкості митного оформлення. Разом із тим, цифровізація породжує нові ризики, зокрема кібератаки, маніпуляції з електронними деклараціями, витоки інформації, що потребує впровадження стратегії кіберзахисту.

6. Аналіз досвіду ЄС свідчить про комплексний підхід до митної безпеки, що включає впровадження систем управління ризиками, розвиток партнерства з бізнесом (через програму АЕО), цифрову трансформацію процедур, модернізацію транзитної системи (NCTS), посилення аналітики даних, а також розбудову системи електронної взаємодії (CERTEX, ICS, SAFE, EU CDM тощо). Усі ці заходи спрямовані на одночасне досягнення високого рівня безпеки і сприяння легальній міжнародній торгівлі.

Участь України у створенні спільного цифрового митного середовища, інтеграція до системи NCTS, впровадження електронного документообігу, автоматизація процедур контролю та запровадження нових ІТ-інструментів (включно з елементами штучного інтелекту та аналітики Big Data) є реальними кроками до модернізації митної системи. При цьому важливо зберігати баланс між контролем і спрощенням процедур для доброчесного бізнесу, а також забезпечити стійкість до нових цифрових ризиків, включно з кіберзагрозами та інформаційними маніпуляціями.

Відповідно, гармонізація митного законодавства, впровадження стандартів ЄС та реалізація цифрової стратегії ДМСУ у взаємодії з європейськими структурами створюють основу для формування ефективної, прозорої та безпечної митної системи. Саме така система є невід'ємною умовою для повноцінного членства України в Європейському Союзі та її сталого економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голвн. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Пудрик Д. В. Поняття «митна безпека» в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2016. № 24. С. 106 – 108.
3. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 05.05.2025)
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 06.04.2025)
5. Калініченко А. І. Митна безпека як складова національної безпеки України. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 15 – 18.
6. Голинський Ю. О., Віхоть О. С. Стан митної безпеки України та особливості її забезпечення в умовах трансформації глобалізаційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 32. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/755/724>
7. Попівняк О. І. Щодо визначення поняття митної безпеки у теорії та законодавстві. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 1 (37). С. 87 – 91.
8. Митна політика та митна безпека України : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП. Мельник А. А., 2013. 338 с.
9. Тертична А. С., Найдено О. Є. Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2251/2174> (дата звернення 18.02.2025)
10. Пашко П. В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки. *Митна справа*. 2010. № 1 (67). С. 5–16.

11. Губа М. О. Місце митної безпеки держави серед основних складових її забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 19-23.
12. Бицька Л. О. Основні тенденції розвитку та стан митної політики як складової економічної безпеки України // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі: збірник тез доповідей та матеріалів учасників круглого столу студентського Науково-практичного гуртка митної справи кафедри державних та місцевих фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів: ФУФБ, 2017. С. 20–24. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/02/Zbirnyk_Mytn.4.04.2017.pdf
13. Брачук А. О. Особливості забезпечення митної безпеки та митних процесів в умовах спрощення митних процедур. *Lex Portus*. 2017. № 1 (3). С. 156–167. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7798/Brachuk%20LP1-2017.pdf?sequence=1>
14. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 95–103.
15. Недобєга О. О., Кулєшина М. І. Митна безпека як складова економічної безпеки України. URL: https://nvdu.snu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/2013_9_15.pdf
16. Дорофєєва Л. М. Митна безпека України: підвищення рівня захищеності інтересів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 84: ч. 3. С. 95 – 101.
17. Пудрик Д. В. Поняття «митна безпека» в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2016. № 24. С. 106 – 108.
18. Разумей М. Зовнішньоторговельна безпека держави: управлінський аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. 2010. № 2 (5). С. 18–26.

19. *Разумова О.* Поняття митної безпеки в контексті забезпечення національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 165 – 168.
20. Рябовол Л. Система забезпечення митної безпеки в Україні. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 58 – 65.
21. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / за ред. д.е.н., професора А. І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с.
22. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення 07.03.2025)
23. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення 06.03.2025)
24. Положення про Міністерство фінансів України : Постанова КМУ № 375 від 20 серпня 2014 року. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF> (дата звернення 06.03.2025)
25. Положення про Державну митну службу України: постанова Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia> (дата звернення 07.03.2025)
26. *Новосад І.* Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. *Світ фінансів*. 2015. № 2. С. 145–155.
27. *Замасло О., Підхомний О., Петик М.* Ідентифікація загроз митній безпеці держави. *Світ фінансів*. 2019. № 4 (61). С. 37–52.
28. *Шевчук С. В.* Чинники та індикатори митної безпеки у площині забезпечення митних інтересів держави. *Економічний простір*. 2018. № 135. С. 103 – 115.
29. *Пашко П. В.* Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія. Одеса: ПЛАСКЕ, 2009. 628 с.

30. *Нестерчук Ю. О., Соколюк С. Ю., Тупчий О. С., Жарун О. В., Соколюк К. Ю.* Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2022. Випуск 100. Частина 2. С. 339 – 352.
31. *Ільченко О. В., Каріх І. В.* Поняття та особливості митної безпеки як складової національної безпеки України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 66. С. 34 – 37.
32. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua> (дата звернення 14.05.2025)
33. *Щурін В. В.* Співробітництво з Митним Союзом та його вплив на внутрішнє управління України у контексті дотримання вимог Європейського Союзу. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 145 – 151.
34. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 25.02.2025)
35. За 2023 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 8,9 млрд грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2023-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-sumu-89-mlrd-grn> (дата звернення 20.03.2025)
36. За 2020 рік працівники Держмитслужби виявили порушень митних правил на 2,6 млрд грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2020-rik-pratsivniki-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-26-mlrd-grn-296> (дата звернення 20.03.2025)
37. За 2021 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на більше 2,8 млрд грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2021-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-bilshe-28-mlrd-grn-748> (дата звернення 20.03.2025)
38. За 2022 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 2,9 млрд грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2022->

rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-sumu-29-mlrd-grn-1051 (дата звернення 20.03.2025)

39. За 2024 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на 18 млрд грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2024-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-18-mlrd-grn-1967> (дата звернення 20.03.2025)

40. Контрабанда та Національна стратегія доходів. Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна. Дискусія 21 березня 2024 року. URL: <https://cost.ua/kontrabanda-ta-natsionalna-strategiya-dohodiv/>

41. *Коробенко С. В.* Ризики вчинення посадовими особами митних органів корупційних дій. Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності: тези доп. Учасників наук.-практ. семін. (м. Харків, 14 травня 2020 р.). Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків, 2020. С. 41–44.

42. Аналітичні центри закликали уряд припинити зрив обрання голови Державної митної служби. URL: <https://finclub.net/news/analitichni-tsentry-zaklykaly-uriad-prypynyty-zryv-obrannia-holovy-derzhavnoi-mytnoi-sluzhby.html>

43. Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023 – 2025 роки: Наказ Державної митної служби України від 31 травня 2023 року № 236. URL: <https://customs.gov.ua/antikoruptsiina-programa> (дата звернення 26.04.2025)

44. Оцінка доброчесності як інструмент для трансформації митниці: бізнес і посадовці пройшли опитування. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/otsinka-dobrochesnosti-iaak-instrument-dlia-transformatsiyi-mitnitsi-biznes-i-posadovtsi-proishli-opituvannia-1953> (дата звернення 20.04.2025)

45. Ільченко О.В. Компетенція митних органів щодо протидії корупції у царині забезпечення митної безпеки. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 86: частина 3. С. 317 – 322.

46. Митний індекс 2024. European Business Association: офіційний сайт. URL: <https://eba.com.ua/ua/comitet/customs-committee/> (дата звернення: 20.03.2025)

47. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2020/> (дата звернення: 20.03.2025)
48. Зовнішня торгівля України товарами за 2024 рік (експрес-випуск). URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-2024-rik-ekspres-vypusk> (дата звернення: 20.03.2025)
49. Надходження до бюджету від митних платежів: план та реальність. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/01/09/infografika/ekonomika/nadходzhennya-byudzhetu-mytных-platezhiv-plan-ta-realnist/> (дата звернення: 20.03.2025)
50. Цифровізація як ключовий тренд євроінтеграції української митниці. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3786333-cifrovizacia-ak-klucovij-trend-evrointegracii-ukrainskoi-mitnici.html> (дата звернення 26.03.2025)
51. Комаров О. В. Європейський досвід гарантування митної безпеки та протидії митним загрозам. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 6. С. 210–217.
52. Бліщук К. М. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/2221/2144/> (дата звернення 2.03.2025)
53. Коломісць Г. Митна безпека держави: сучасні виклики та стратегічні напрями вдосконалення. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 1. С. 250–256.
54. Плінський Є. Розконтрабанднення країни. Частина 1, 6. URL: <https://www.mdoffice.com.ua/ua/0037/aSNewsDic.getNews?dat=19092024> (дата звернення 10.05.2025)
55. Ровинська К. І., Попов М. П. Роль митних інституцій у контексті реалізації доктрини національної безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. URL: <https://www.researchgate.net/publication/382062814>

56. *Осіпчук Д. С., Підгорний О. Ю., Підгорний Я. Ю., Зборовський М. О., Ковалок Р. І.* Митна безпека в системі забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 4 (110). С. 12–17.
57. Живко З. Б., Головач Т. М., Боруцька Ю. З. Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»* №3 (63), 2021
58. *Дзюбинський А.В., Дзюбинська О.В., Шегинський О.В.* Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. 2023. Випуск 16. С. 98 – 104.
59. Інтеграція митних ІТ систем до MASP-C / Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: https://mof.gov.ua/uk/integration_of_customs_it_systems_to_masp-c-784 (дата звернення 17.05.2025)
60. Реформування в умовах війни. Чим унікальний досвід української митниці. Ділова столиця. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/blog/reformuvannya-v-umovah-viyni-chim-unikalnyi-dosvid-ukrajinskoji-mitnici-11122023-492248> (дата звернення 26.04.2025)
61. *Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І.* Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. № 1 (11). С. 179 – 189.
62. *Бондарено Є. П., Угрин В. В., Кекіш І. П.* Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2000/1928> (дата звернення 24.05.2025)
63. *Пашко П. В., Пашко Д. В., Мирошніченко Г. Б., Штик Ю. В.* Щодо напрямків удосконалення митної політики та механізмів інноваційного розвитку митної справи. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 3 (50). С. 146–155.
64. *Сарана Л. А.* Вплив цифровізації на митну та податкову політику України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/download/2024-14-08-02/2024-14-08-02/1315> (дата звернення 26.03.2025)

65. *Сидорович О.* Проблематика використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у митному просторі України. *Державні і місцеві фінанси*. С. 90 – 101.
66. *Погріщук Г.* Митна безпека України в умовах євроінтеграції. *Збірник наукових праць: Десяті ювілейні всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія*. С. 135 – 138.
67. *Прокопенко В. Ю., Григорчук М. В., Комарницький В. М., Берестень А. В.* Особливості правового регулювання митної справи в Україні в умовах євроінтергації. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 749 – 751. URL: http://lsej.org.ua/4_2024/182.pdf (дата звернення 03.03.2025).

ДОДАТКИ

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ,
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

25 квітня 2025 р.

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

25 квітня 2025 р.

Дніпро

УДК 314/316:004:339.9:005

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих вчених Університету митної
справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Ченцов В. В., Приймаченко Д. В.,
Архирейська Н. В., Губа О. І., Корнєєв М. В.,
Антонова О. В., Грачевська Т. О., Григораш О. В.,
Дерев'янка Т. П., Івашина О. Ф., Кодацька Н. О.,
Лихолат О. А., Луценко І. М., Марценюк О. О.,
Щолокова Г. В.

Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси
та соціум: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро :
Університет митної справи та фінансів, 2025. 340 с.

ISBN 978-966-328-240-4

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячені актуальним проблемам упровадження та розвитку цифрових технологій у сфері міжнародних економічних відносин, фінансів; трансформаційним процесам і новітнім технологіям у менеджменті та публічному управлінні; особливостям суспільного життя в умовах війни та повоєнного відновлення з урахуванням інформаційно-комунікативних, соціально-психологічних і оздоровчо-рекреаційних аспектів; актуальним питанням туризму та готельно-ресторанної справи з урахуванням вітчизняного та світового досвіду.

Збірник матеріалів може зацікавити науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, а також фахівців у галузі управління, фінансів, обліку, аудиту, оподаткування, міжнародних економічних відносин, туризму, готельно-ресторанної справи.

ISBN 978-966-328-240-4

**Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого
авторами, які несуть повну відповідальність
за його форму та зміст**

© Колектив авторів, 2025

© Університет митної справи та фінансів, 2025

Івашова Л. М., Яценко А. С. Особливості використання інноваційних технологій для забезпечення митного екологічного контролю	143
Івченко В. Л., Купріянова В. С. Цифрові технології та штучний інтелект у публічному управлінні України: аналіз етапів і перспектив	148
Каблука М. В. Напрями вдосконалення системи захисту персональних даних	150
Квеляшвілі І. М. Цифрова трансформація органів публічної влади: рівень спроможності протидії корупції	153
Козирєва С. О., Рудянова Т. М. Використання комп'ютерної графіки як інструменту цифрової комунікації в системі публічного управління ..	155
Комаров О. В. Європейський досвід розгортання оновленої системи контролю імпорту	157
Коросташова І. М., Зудова С. М. Механізм «єдиного вікна» для міжнародної торгівлі як інструмент оптимізації митних формальностей та процедур (SWOT-аналіз)	160
Коросташова І. М., Малюженко Д. А. Електронна транзитна система як ефективний інструмент митного контролю та обміну інформацією в євроінтеграційному процесі України	162
Косицька В. Ю. Інноваційні технології та їх роль в реалізації гуманітарних проєктів публічно-приватного партнерства в умовах надзвичайних ситуацій	165
Костецький І. В. Окремі аспекти цифровізації у галузі охорони здоров'я та її вплив на медичну освіту	168
Коцюбинський О. В., Томашевська А. В. Цифрові платформи моніторингу енергоефективності як інструмент публічного управління	170
Критенко О. О., Щербакова А. Д. Інформаційні та цифрові технології як фактор загрози митній безпеці	172
Крицький Р. А. Цифрова трансформація: сучасний етап та проблема дефініцій	174
Матченко А., Шевченко Н. Гендерні розриви, їх вплив на формування відкритих даних	176
Олесько Н. А. SMART SPECIALIZATION у публічному управлінні: кейси ЄС та перспективи для цифрового суспільства	178
Павленко Я. В. Інноваційні правові інструменти підтримки бізнесу в складних умовах сьогодення: превентивна реструктуризація	180
П'ятничук І. Д. Застосування SCOPUS AI для дослідження публічного управління	182
Рудянова Т. М., Дубич О. А. Застосування алгоритмів машинного навчання для аналізу великих обсягів даних та прогнозування потреб громадян	184
Рудянова Т. М., Фаріон І. С. Автоматизована система аналізу новин з використанням технологій штучного інтелекту	186

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка галузевих стандартів для цифрових платформ, вдосконалення методології оцінки їх впливу на енергетичну безпеку та дослідження синергетичного ефекту від інтеграції з іншими елементами цифрового урядування. Практична імплементація результатів сприятиме підвищенню ефективності публічного управління енергетичним сектором України та прискоренню його цифрової трансформації в контексті євроінтеграційних процесів.

Список використаної літератури:

1. Авраменко Н. В., Зеленко О. М. Цифрова трансформація енергетичного сектору: виклики та перспективи. Економіка України. 2023. № 3. С. 45–58.
2. Василенко М. Д., Дмитрієв О. С. Енергетична політика України в умовах цифровізації: монографія. Харків: Право, 2023. 412 с.
3. Digital Platforms for Energy Efficiency Monitoring: Global Experience and Implementation Challenges / Ed. by M. Johnson, L. Smith. London: Routledge, 2024. 356 p.
4. Коваленко В. П., Серeda Г. В. Цифрові технології в системі публічного управління енергетичним сектором. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 8. С. 112–119.
5. Мельник Л. Г., Кубатко О. В. Предиктивна аналітика в управлінні енергоефективністю: методологія та інструментарій. Механізм регулювання економіки. 2023. № 2. С. 87–99.

Критенко О. О., к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

Щербакова А. Д., студентка Університету митної справи та фінансів

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ МИТНІЙ БЕЗПЕЦІ

Цифровізація митних процедур стала ключовим етапом трансформації митної служби у XXI столітті. Впровадження електронного декларування, автоматизованих систем управління ризиками, програм обміну митною інформацією значно підвищило ефективність контролю та прискорило міжнародну торгівлю. Цифрова трансформація митниці (е-Митниця) передбачає створення інформаційної системи автоматизації роботи митних органів, запровадження електронних послуг щодо митного оформлення для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, автоматизація, контроль та спрощення процесів митного контролю та митного оформлення, створення аналітичних інструментів та публічних інструментів звітності, автоматизація пунктів пропуску та місць митного оформлення [1].

Наразі ДМСУ має такі ІТ-досягнення, як:

1. Побудова нового мобільного резервного центру обробки даних (ЦОД).
 2. Нова комп'ютеризована транзитна система (NCTS). Нині транзитне перевезення товарів здійснюється в рамках однієї транзитної процедури.

3. Авторизований економічний оператор (АЕО). Це слугувало поштовхом для створення Системи для роботи з рішеннями митних органів (CDS.UA), яка допоможе уніфікувати та автоматизувати основні процеси щодо надання митними органами суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності відповідних дозволів та авторизацій. За приклад було взято європейську ІТ-систему «Customs Decision System» (CDS). Представники бізнесу зможуть подавати заяви на ухвалення рішень митними органами в електронному вигляді та бачити в режимі онлайн, як відбувається приймання та розгляд їхніх заяв [2].

4. Підприємства, які отримали авторизацію на застосування спрощення «процедури випуску за місцезнаходженням», можуть здійснювати частину митних формальностей самостійно. Реалізація проєкту стала можлива завдяки доопрацюванню Автоматизованої системи митного оформлення (АСМО) [2].

5. Система управління гарантіями (GMS), в межах якої гарантії можуть передавати всі види гарантій в електронному вигляді, а також у безпаперовій формі вносити зміни та відкликати їх.

6. Телеграм-бот ДМСУ, який допомагає отримувати сповіщення про статус поданих митних декларацій (прийняття до оформлення, відмова в прийнятті, оформлення, відмова в митному оформленні, перетин кордону) та запитувати інформацію про залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку.

7. Податкова та митниця надали одна одній доступ до своїх інформаційних баз, що дає змогу оперативно виявляти та блокувати порушення законодавства платниками податків, що завозять товар на митну територію України й потім його реалізують. Ідеться про завищення цін під час реалізації.

Розвиток цифрових технологій породив нові загрози, які безпосередньо впливають на стан митної безпеки держави. Інформаційні та цифрові технології в митній сфері – це фактор подвійного значення: вони як покращують процеси, так і створюють нові вектори атак на митну безпеку. Для мінімізації ризиків, які і є головною загрозою для митної безпеки, необхідна інтегрована стратегія з кіберзахисту, інформаційної «гігієни» та міжнародної взаємодії.

Основні інформаційні загрози у митній сфері

1) кіберзлочинність – спроби несанкціонованого доступу до баз даних митних органів, підміна або знищення інформації. Нариклад, у 2021 році кілька митних систем у країнах Східної Європи стали жертвами DDoS-атак, через що було паралізовано роботу на кордонах на кілька діб.

2) маніпулювання даними в електронних деклараціях – використання «фальшивих» кодів УКТ ЗЕД, заниження митної вартості шляхом підміни цифрових даних;

3) інсайдерські загрози – витік даних з боку співробітників митних структур або підрядних ІТ-компаній;

4) залежність від іноземного програмного забезпечення – використання незахищених або ворожих цифрових продуктів у системах митного адміністрування.

До ризиків інформаційного впливу можемо зарахувати:

- підробку або фальсифікацію цифрових сертифікатів походження товару;
- атаки на сервери ДМСУ та електронну систему NCTS.

До заходів протидії цифровим загрозам, за результатами нашого дослідження, можемо ти:

1. Кібербезпека митної інфраструктури, яка може включати захист баз даних (firewall, шифрування, резервне копіювання), аудит інформаційних систем та оновлення програмного забезпечення, моніторинг підозрілої активності.

2. Цифрова ідентифікація та авторизація, яка передбачає використання кваліфікованого електронного підпису, верифікація через сертифіковані державні системи (Дія ID, Трембіта тощо).

3. Міжнародна кооперація, яка полягає в обміні інформацією про цифрові загрози через мережі ВМО (WCO SAFE Framework) та співпраці з ЄС в рамках спільної системи митного контролю (ICS2, NCTS).

Список використаних джерел:

1. Проєкти цифрової трансформації. URL: <https://plan2.diiia.gov.ua/projects>
2. Цифровізація як ключовий тренд євроінтеграції української митниці. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3786333-cifrovizacia-ak-klucovij-trend-evrointegracii-ukrainskoi-mitnici.html>

Кришкський Р. А., аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут адміністрування, державного управління
та професійного розвитку м. Львів, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: СУЧАСНИЙ ЕТАП ТА ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЙ

Сучасний етап розвитку суспільства тісно пов'язаний із цифровою трансформацією, яка впливає на різні аспекти людського життя та сприяє вирішенню широкого кола технологічних, адміністративних, правових, освітніх та інших питань. Багато наукових досліджень розглядають «цифрову трансформацію» у певному контексті – за видами діяльності або сферами життя, проте такий підхід обмежує розуміння її основних елементів та їх взаємозв'язків [1, 2]. Попри зростаючий інтерес з боку науковців і практиків, загальноприйнятого визначення цифрової трансформації досі не існує. Відсутність стандартизованого поняття створює труднощі для дослідників у формуванні теоретичних підходів, встановленні взаємозв'язків між